

erfgoed brabant

GOUD VAN BRABANT

Jaarverslag 2019

erfgoed brabant

Inhoudsopgave

1. Aanbieding	5
1.1 Inleiding	5
1.2 Statutaire doelstelling	5
1.3 Inschrijving Kamer van Koophandel	5
1.4 Code Governance Cultuur en organisatiemodel	6
2. Bestuursverslag	7
2.1 Beleidskader, taken en opdracht	7
2.2 Algemene beschouwingen	8
2.3 Platform	11
2.4 Academie	17
2.5 Netwerk	24
2.6 Bedrijfsvoering	30
3. Verslag Raad van Toezicht	34
4. Financieel verslag	37
4.1 Algemene gegevens	37
4.2 Balans per 31 december 2019	38
4.3 Staat van baten en lasten over 2019	40
4.4 Toelichting op de jaarrekening	41
4.5 Toelichting op de balans per 31 december 2019	44
4.6 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2019	50
4.7 Niet in de balans opgenomen verplichtingen	54
4.8 Werknemers	55
4.9 Wet Normering Topinkomens	57
Bijlage 1: Mutaties bestemmingsfondsen	57
Bijlage 2: Kostenverdeelstaat	59
5. Vaststelling en goedkeuring	60
6. Controleverklaring accountant	61

erfgoed brabant

1. Aanbieding

1.1 Inleiding

'Goud van Brabant': zo luidt de titel van het werkplan 2019 van Erfgoed Brabant. Met dat goud bedoelen we het erfgoed dat we koesteren en de prachtige verhalen van de mensen van toen die in deze objecten liggen opgeslagen, maar ook het gewaardeerde werk van de mensen van nu die zich bekommeren om dat erfgoed. Erfgoed gaat over voorwerpen en verhalen van vroeger die aan mensen van nu en nieuwe generaties inspiratie kunnen bieden. En daarmee raken we de kern van het bestaan van Erfgoed Brabant: zorg voor spullen, verhalen en mensen.

Voor u ligt het Jaarverslag 2019 van de Stichting Erfgoed Brabant te 's-Hertogenbosch. Naast een jaarverslag van het Bestuur en de Raad van Toezicht bevat deze ook de jaarrekening, die bestaat uit een balans per 31 december 2019 en een staat van baten en lasten over de periode lopende van 1 januari 2019 tot en met 31 december 2019, beide voorzien van toelichtingen.

1.2 Statutaire doelstelling

De stichting heeft ten doel: het verankeren van erfgoed als vaste en voedende waarde in de samenleving in met name Noord-Brabant door het bevorderen van erfgoedbewustzijn, het ondersteunen van erfgoedwerkers en het verbinden van erfgoednetwerken. De stichting beoogt haar doel onder meer te bereiken door:

- a. Het ondersteunen en professionaliseren van eerstelijns erfgoedinstellingen
- b. Het bevorderen van publieksparticipatie
- c. Het bevorderen van erfgoedzorg
- d. Het bevorderen en verzorgen van erfgoededucatie
- e. Het verzorgen van deskundigheidsbevordering en (bij)scholing
- f. Het bieden van faciliteiten
- g. Het stimuleren van structurele (beleids)aanpakken in erfgoedzorg door overheden
- h. Het bevorderen en tot stand brengen van samenwerking met en tussen erfgoedinstellingen
- i. Beleidsadvisering aan overheden
- j. Het bevorderen en tot stand brengen van samenwerking met en tussen onderwijsinstellingen
- k. Het bevorderen en tot stand brengen van samenwerking met en tussen onderzoeksinstituten
- l. De instelling en instandhouding van leerstoelen, alsmede het houden van toezicht op positie en functioneren van de betreffende leerstoelen
- m. Het verrichten van al het overige dat tot verwezenlijking van het doel van de stichting leidt.

1.3 Inschrijving Kamer van Koophandel

Erfgoed Brabant is ingeschreven in de Kamer van Koophandel te Eindhoven onder nummer 41083283.

1.4 Governance Code Cultuur en organisatiemodel

Erfgoed Brabant volgt sinds 2016 de Governance Code Cultuur. In dat jaar is ook een keuze gemaakt voor het Raad van Toezicht-model. De Raad van Toezicht bestond in 2019 uit vijf leden; het Bestuur uit één persoon, die tevens directeur is. In 2019 en 2020 zal de hernieuwde Code naast de bestaande statuten en reglementen worden gelegd. Uit deze inventarisatie moet blijken of er zaken aangepast dan wel nader uitgelegd moeten worden.

De directeur-bestuurder voert samen met de adjunct-directeur de directie. Verder kent de organisatie een platte structuur: er zijn geen teams of afdelingen met een hiërarchische structuur. Daarvoor is Erfgoed Brabant te gering van omvang en bovendien hindert dat het gewenste integrale werken. Op inhoud, competenties en senioriteit zijn er wel verschillen in het functieniveau van de medewerkers. Zo zijn er drie inhoudelijke programmalijncoördinatoren, die in een wekelijks overleg de voortgang van de lopende zaken onder Platform, Academie en Netwerk met de directie bespreken en daarbij letten op zoveel mogelijk verbinding tussen de drie programmalijnen. Zes medewerkers hebben in een deel van hun functiebeschrijving de taak projectleider staan. Dit zijn doorgaans medewerkers die ervaren zijn in de bewaking van processen, planning, budget en ureninzet. Naast de medewerkers die voor specifieke taken worden ingezet is er ook nog de staf, die de taken secretariaat, financiën en communicatie voor zijn rekening neemt.

Erfgoed Brabant is gehuisvest in het Museumkwartier in 's-Hertogenbosch. We delen het complex met het Noordbrabants Museum, het Design Museum 's-Hertogenbosch, het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten en huiscateraar Maison van den Boer. We lopen de deur bij elkaar niet plat, maar de onderlinge verhoudingen zijn zeker collegiaal te noemen, zoals onder meer blijkt uit de jaarlijkse feestelijke nieuwjaarsborrel.

2. Bestuursverslag

2.1 Beleidskader, taken en opdracht

Erfgoed Brabant is het kennis- en expertisecentrum voor erfgoed in Noord-Brabant. Erfgoed Brabant ondersteunt en verbindt het erfgoedveld, het onderwijs, maatschappelijke partners en beleidsmakers in het verkennen, behouden en doorgeven van het veelzijdige verhaal van Brabant. Samen zorgen we ervoor dat erfgoed een inspirerende en vaste waarde blijft in de Brabantse samenleving van nu en straks.

Binnen de provinciale basisinfrastructuur erfgoed neemt Erfgoed Brabant als uitvoeringsorganisatie een prominente plek in. De kaders voor de activiteiten die we in 2019 hebben ondernomen zijn het bestuursakkoord 'Brabant in Beweging 2015-2019' en het beleidskader Erfgoed 2016-2020, getiteld 'De (verbeeldings)kracht van erfgoed'.

Binnen het beleidskader zijn de taken van Erfgoed Brabant:

- Het bevorderen van erfgoedbewustzijn onder een groot publiek
- Het ondersteunen van erfgoedinstellingen en erfgoedwerkers bij het beheer van hun erfgoed
- Het verbinden in netwerken

De inhoudelijke opdracht voor 2019 bestond uit vier onderdelen. Uit het verzoek tot aanleveren van het werkplan 2019 citeren wij:

- "Basisstructuur ondersteunen en verbinden.
Effect: Dat de erfgoedsector krachtig en efficiënt genoeg functioneert om een bijdrage te leveren aan een aantrekkelijk cultureel klimaat in Brabant. Zodat mensen in Brabant, jong en oud, kennis kunnen maken met erfgoed, hen te binden aan en boeien voor erfgoed.
Resultaat: De basis (lokale erfgoedinstellingen, vrijwilligers en ondernemers) functioneert met kracht, kwaliteit, professionaliteit, voor een groter publiek en meer in samenhang.
- Samenwerking collecties en musea.
Effect: Erfgoed wordt duurzaam behouden en benut.
Resultaat: De erfgoedcollecties in Noord-Brabant worden behouden, beheerd en ontsloten.
- Kennis ontwikkelen en overdragen.
Effect: Dat de erfgoedsector krachtig en efficiënt genoeg functioneert om een bijdrage te kunnen leveren aan een aantrekkelijk cultureel klimaat in Brabant. Zodat mensen in Brabant, jong en oud, kennis kunnen maken met erfgoed, hen te binden aan en boeien voor erfgoed.
Resultaat: (Wetenschappelijke) kennis over behoud, herontwikkeling en beleving van erfgoed wordt in samenhang ontwikkeld en ontsloten aan professionals, vrijwilligers en burgers.
- Verhalen van Brabant.
Effect: De (verbeeldings)kracht van erfgoed wordt beter benut.
Resultaat: Erfgoed levert een belangrijk deel van de verbeeldingskracht in vier verhalen van Brabant en heeft meerwaarde voor opgaves als economie, natuur en leefbaarheid."

Deze vier onderdelen van de provinciale opdracht hebben wij verwerkt in onze programmalijnen Platform, Academie en Netwerk. De activiteiten en resultaten binnen deze lijnen in 2019 worden in de paragrafen 2.3 tot en met 2.6 behandeld. Paragraaf 2.2 geeft voorafgaand een algemene analyse.

2.2 Algemene beschouwingen

Ge kunt 't ok nie doen

Op verschillende niveaus zijn mensen, professionals maar vooral ook vrijwilligers, dagelijks in de weer om de materiële en immateriële getuigenissen van het verleden te koesteren, te behouden en door te geven aan nieuwe generaties. Erfgoed is vooral het werk van mensen, mensen met passie, mensen die zelf initiatief nemen, zonder dat een overheid of een instituut hen daartoe aanzet of verplicht. 'Ge kunt 't ok niet doen', maar ze doen het wel, uit eigener beweging. Erfgoed is van alle tijden en overal te vinden, maar vooral ook van ons allemaal. Of je nu lokaal werkt of internationaal, zelfs het kleinste persoonlijke erfgoedobject staat in verbinding met de grote verhalen die we met elkaar delen. Erfgoed wordt sterker als het in de keten van internationaal, nationaal, regionaal en lokaal staat. En in die keten heeft de regio Brabant onmiskenbaar een in het oog springende positie. De provinciale erfgoedsector heeft zich in de afgelopen jaren enorm geprofileerd: met monumenten en andere erfgoedobjecten, met verhalen, grote projecten, digitalisering, educatie, met kennis en kunde, met wetenschap, maar vooral met vele duizenden enthousiaste erfgoedwerkers. In dit krachtenveld speelt Erfgoed Brabant een belangrijke rol: informierend en inspirerend, ondersteunend en onderwijzend, verbindend en samenwerkend.

Verbonden programmalijnen

Onze rol vinden we ook terug in de drie centrale programmalijnen van ons meerjarenplan 'Goud van Brabant'.

<i>Programmalijn</i>	<i>Doelgroep</i>	<i>Werkwijze</i>
Platform	Publiek	Informeren en inspireren
Academie	Participanten	Ondersteunen en onderwijzen
Netwerk	Partners	Verbinden en samenwerken

Het jaar 2019 was het derde en laatste jaar van de uitvoering van het meerjarenplan. We zijn hierbij uitgegaan van de overtuiging dat, hoewel onderscheiden voor een zo optimaal mogelijke informatievoorziening, de doelgroepen een nauwe samenhang met elkaar vertonen. Immers, passief geïnteresseerde Brabanders kunnen actieve participanten worden, partners zorgen samen voor het aanbieden van inhoudelijke content op het platform of het cursusaanbod van de Academie kan ook interessant zijn voor partnerinstellingen. De bijbehorende instrumenten zijn dan ook niet los van elkaar te zien. Het zijn verbonden programmalijnen. Dat is misschien wel het belangrijkste wat tien jaar Erfgoed Brabant heeft opgeleverd. In 2009 is onze organisatie voortgekomen uit de fusie van de stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening, de Brabantse Museumstichting en de stichting 't Brabants. Door die integratie hebben we het publiek weten te interesseren met prachtige publicaties, aansprekende televisieproducties, verrassende evenementen en moderne digitale presentaties. We hebben professionele en vrijwillige erfgoedwerkers ondersteund in hun betrokkenheid bij het behouden en doorgeven van het regionale erfgoed: educatief, wetenschappelijk en ontwikkelend. En we hebben onszelf ingezet voor het verbinden van netwerken, om samen de waarde van erfgoed bij iedereen nog beter op het netvlies te krijgen. De stevige intermediaire positie die we de afgelopen jaren in het Brabantse erfgoedveld hebben gekregen is voornamelijk te danken aan de integrale inzet van al deze instrumenten.

Van ornament naar fundament

In 2019 hebben we maar beperkt stilgestaan bij ons jubileum. Want ook een instelling als Erfgoed Brabant moet naar de toekomst kijken. En in die toekomst liggen allerhande uitdagingen en kansen in het verschiet. We proberen telkens actueel te blijven door goed op de hoogte te zijn van maatschappelijke trends en ontwikkelingen. Zo zien we dat ook Brabant in sterke mate aan het vergrijzen en ontgroenen is, dat de verstedelijking toeneemt en dat er urgente vraagstukken op ons pad liggen rondom milieu, duurzaamheid klimaatadaptatie en energietransitie. Ook de erfgoedsector kan hierin een rol van betekenis spelen. Wij kunnen met onze inspirerende verhalen en voorbeelden uit het verleden *perspective* en *profile* toevoegen aan het bekende duurzaamheidstrio *people, planet* en *profit*. Door erfgoed te beschouwen als 'culturele duurzaamheid' is het niet langer een ornament maar een fundament. Dat zien we ook terug in de aandacht voor de historische wording van het landschap, vormgegeven door de hand van de mens, binnen de ontwikkeling van een Omgevingsvisie. Hier heeft de factor tijd een eigen plek naast ruimte gekregen. Era en are gaan hand in hand. In het ruimtelijke domein liggen volop kansen voor de verankering van erfgoed. Projecten als de Zuiderwaterlinie laten zien dat het accent op erfgoed evidente meerwaarde kan bieden.

Mensenwerk

Een tweede trend die we steeds duidelijker zien, is de toenemende nadruk op niet zozeer het erfgoed zelf maar vooral ook op de mens die zich hiermee bezighoudt. Erfgoedbeleid is lange tijd iets geweest van alleen de wetenschap, instituten, een elitair publiek én van overheden. Een verhaal vanuit de ivoren toren, erfgoed met een hekje eromheen. Maar de laatste jaren is het besef doorgedrongen dat erfgoed van ons allemaal is, ons collectieve geheugen. We hebben het dan over de democratisering van erfgoed. Erfgoed terugbrengen waar het ontstaat en gekoesterd wordt: in de hoofden, harten en handen van betrokken mensen. Mensen die uit eigen beweging samen hun tijd, energie en vaak ook geld willen besteden aan het instandhouden en doorgeven van de verhalen en voorwerpen van toen. Het is waar: in Noord-Brabant zijn op een gemiddelde zaterdag meer mensen – passief of actief, individueel en in gezamenlijk verband, professioneel maar vooral ook vrijwillig – op de een of andere manier met erfgoed bezig dan er leden van de KNVB op de voetbalvelden staan (bron: SCP-rapport *Gisteren Vandaag* 2015). De ruim 130 Brabantse heemkundekringen hebben samen meer dan 33.000 leden, bij meer dan 170 lokale en regionale musea werken honderden vrijwilligers, naar een historische documentaire op Omroep Brabant kijken soms meer dan 350.000 mensen en erfgoedwebsites worden door duizenden bezoekers geraadpleegd. En dan hebben we het nog helemaal niet over de inmiddels honderden handen die in lokale erfgoedgemeenschappen elke dag druk in de weer zijn met het digitaal vastleggen van het regionale erfgoed in de Brabant Cloud. Ook hierbij gaat het niet alleen om het digitaliseren op zichzelf, maar ook om de 'digital heritage community' die al deze mensen samen vormen. Zij zijn 'sociaal digitaal'. Goud van Brabant: dat zijn uiteraard de spullen van vroeger en de verhalen van de mensen van toen die erin liggen opgeslagen, maar het zijn vooral ook de mensen van nu die zich hierom doorgaans in groepsverband bekommeren. Erfgoed is mensenwerk.

Ge heurt erbij!

Erfgoed zorgt ervoor dat mensen zich herkennen in hun omgeving en hun gemeenschappen. Erfgoed draagt bij aan een gevoel van thuis en sociale binding. De samenleving is echter geen statisch gegeven, maar voortdurend aan verandering onderhevig. Er worden nieuwe Brabanders geboren en zij voegen nieuwe hoofdstukken aan het Verhaal van Brabant toe. Jongeren worden daarom steeds meer actief betrokken bij het erfgoed, al van jongs af aan. Niet om per se alle verhalen van vroeger en van vorige generaties klakkeloos te kunnen reproduceren, maar om zelfbewust een eigen visie op

erfgoed te ontwikkelen. Vandaar onze educatieve nadruk op erfgoedwijsheid, misschien wel 'erfgoedeigenwijsheid'. Schuivende perspectieven op geschiedenis en het besef van je eigen standpuntgebondenheid geven ruimte aan de blik van anderen. Het verleden van Brabant is veelkleurig, meerstemmig en gelaagd. En dat dat zo nu en dan aanleiding kan geven tot beladenheid en wrijving, daar komen we samen met een goede dialoog wel uit, zoals bijvoorbeeld de bijzondere ontmoeting tussen nazaten van Brabantse Indiëgangers in de jaren 1947-1949 en vertegenwoordigers van de Indische gemeenschap in Brabant tijdens een van de Erfgoedcolleges liet zien. Elkaars werelden leren kennen zorgt voor een coherenter samenleving. En het delen van elkaars verhalen draagt daar zeker aan bij. Respect is het resultaat van 're-spect', het terugzien op de verworvenheden van toen. Erfgoed is divers en inclusief. Ge heurt erbij!

Samen in de keten

Wat tien jaar Erfgoed Brabant verder heeft opgeleverd is dat we niet alleen zijn. We begeven ons meer en meer in een horizontale keten van collega's, Brabantse erfgoedinstellingen die raakvlakken en soms ook overlappingen in hun taken zien. Omdat erfgoed niet langer alleen over *stones* of *stories* gaat, maar juist over de combinatie ervan. Samenwerking op verschillende onderdelen van ons werk zal de Brabantse erfgoedsector in de komende jaren nog sterker maken en een nog duidelijker profiel bij andere beleidsdomeinen geven. Daar moeten we aan blijven werken, hoe veel energie dat soms ook kost. Anderzijds is er de verticale keten: van lokaal naar (inter)nationaal. Ook daar vindt steeds meer afstemming plaats. Door de rol die Erfgoed Brabant de afgelopen jaren in deze keten heeft gepakt, worden we als regionale partij steeds beter gezien en gehoord. En dat biedt weer nieuwe perspectieven voor aanvullende financiering, zoals de projecten van NDE en FARO tonen.

Regio is groei

Regio is aan anagram van groei. De provincie is de ideale schaal voor een organisatie als Erfgoed Brabant: groot genoeg om majeure zaken tot stand te brengen, maar ook zo klein dat we de lokale mensen die het meeste werk verrichten nog bij naam kennen. We hebben de ambitie om al die groepen mensen nog beter op maat te ondersteunen, om ze te verbinden in fijnmazige digitale netwerken, om ze nog beter te laten samenwerken aan gezamenlijke doelen, om samen erfgoed nog beter op de kaart te zetten als inspiratiebron voor morgen. De belangrijkste voorwaarde hiervoor is een provinciale overheid die een duurzaam meerjarig perspectief op haar erfgoedbeleid blijft formuleren en op grond hiervan Erfgoed Brabant met voldoende structurele middelen blijft ondersteunen. Want hier zit een groot zorgpunt en afbreukrisico voor onze organisatie: dat we door het succes van onze gezamenlijk gerealiseerde ambities straks niet goed in staat zijn om aan de toenemende vraag uit het veld te voldoen. Het vooruitzicht op lagere provinciale budgetten vanaf 2023 door teruglopende inkomsten uit onder meer de belegde Essent-gelden staat hier haaks op. In de diverse overleggen met de provincie zullen we uitgebreid aandacht vragen voor deze problematiek.

Intermediair in het hart

Waar staat Erfgoed Brabant dan nu, als jonge tiener? Midden tussen 'hard' en 'zacht' erfgoed, tussen mens en monument, tussen wetenschap en vermaak, tussen vrijwillige en professioneel, tussen lokaal en (inter)nationaal, tussen beleid en praktijk. Waar alle ketens elkaar kruisen, daar vind je Erfgoed Brabant als onafhankelijke intermediaire organisatie. In het hart van een veelomvattend netwerk, daar voelen wij ons thuis. Digitaal of real life, jong of oud, lokaal of Europa, alleen of met elkaar: in 2019 hebben de mensen van Erfgoed Brabant zich weer optimaal ingezet voor het bevorderen van het erfgoedbesef bij het grote publiek, het ondersteunen van vele erfgoedwerkers en het verbinden van vele mooie erfgoedorganisaties.

2.3 Platform

Aantrekkelijk en laagdrempelig voor het publiek

De website BrabantsErfgoed.nl biedt een collectieve toegang tot - mede via de Brabant Cloud (zie hierna) - ontsloten collecties van erfgoedinstellingen in Noord-Brabant. Op de portal worden collecties verbonden aan verhalen, in schrift en in beeld en geluid. Met deze contextualisering van objecten stimuleren we het associatief exploreren van het Brabantse erfgoed. Het niet geïsoleerd maar verbonden presenteren van objecten en verhalen draagt bij aan de grote achtergrondwaarde van BrabantsErfgoed.nl. Dat die content daarom ook als betrouwbaar wordt ervaren blijkt uit het feit dat in 2019 verschillende media naar BrabantsErfgoed.nl verwezen als bron. En zo is de portal sinds de lancering in mei 2018 uitgegroeid tot een aantrekkelijke, laagdrempelige en publiekstoegankelijke interface. Dat zien we ook duidelijk terug in de bezoekcijfers en webstatistieken, die aan de hand van Google Analytics maandelijks geanalyseerd en vergeleken worden. Het totaal aantal bezoeken in 2019 bedroeg 164.000, het aantal bezoekers 120.000. Veelzeggend is dat 20% van hen op de website kwam door www.brabantserfgoed.nl te typen: zij wisten dus van het bestaan van de website af. Met een duur van 2,5 minuut en 2,5 pagina's per sessie presteren we ongeveer hetzelfde als vergelijkbare websites in andere provincies. Het uitstappercentage (aantal bezoekers dat de website verlaat) is laag vergeleken met andere websites. Hoewel de vele zoekingen (facetten op onderwerp, plaats, persoon, organisatie, type content, et cetera) het de gebruiker nu reeds makkelijk maken om te vinden wat hij zoekt, zijn we in 2019 ook begonnen om de zoekfunctionaliteit in BrabantsErfgoed.nl te verfijnen en te verbeteren. Dit doen we op basis van de nuttige feedback van gebruikers. Realisatie van dit deelproject is voorzien in 2020.

Betrouwbare bijdragen die scoren

De portal BrabantsErfgoed.nl voorziet in een behoefte aan duurzaam vastleggen, verbinden en delen van het regionale verleden. Een groot deel van dit succes is uiteraard mede te danken aan de aansprekende gecombineerde inhoud van content (objecten) en context (verhalen). En die verhalen worden, naast het vele werk dat de interne redactie verricht, meer en meer geschreven door een gemeenschap van externe auteurs. In 2019 waren dat er ruim 120. Alleen of met anderen publiceerden zij 133 nieuwe historische artikelen en persoonlijke getuigenissen. Wat deze aantallen betreft doen we het beter dan vergelijkbare verhalenwebsites in andere provincies. Zeker wanneer je bedenkt dat dit nog exclusief de honderden oorlogsverhalen is die eerder in het kader van de 75-jarige bevrijdingsherdenking via het project Crossroads Brabant '40-'45 zijn verzameld en die in 2019 op BrabantsErfgoed.nl zijn opgenomen en gecontextualiseerd. Eén kanttekening is hier op zijn plaats: de auteurs leveren hun artikelen niet spontaan aan. Het merendeel van de bijdragen is het resultaat van het actief benaderen van beoogde schrijvers door de redactie. Het investeren in een goede relatie met auteurs loont dus.

Ten tweede blijkt dat ook eigen, vooral audiovisuele bijdragen goed scoren. Zo is de podcast van BrabantsErfgoed.nl in 2019 ruim 3.800 keer beluisterd en waren de korte filmpjes 'Goud van Brabant: Passie voor erfgoed' goed voor circa 3.000 paginaweergaven. Deze online serie werd, na een mooie première-avond in de Verkadefabriek in 's-Hertogenbosch op 2 juli 2019, gedurende het zomerseizoen ook door Omroep Brabant TV uitgezonden, waarmee we 288.000 kijkers trokken. De miniportretten van verschillende categorieën erfgoedwerkers sloot aan bij tweede serie televisieprogramma's 'Goud van Brabant', waarin jeugdige makers, creatief talent en bekende Brabanders op eigentijdse en eigen wijze het Brabants erfgoed in beeld brengen. BrabantsErfgoed.nl fungeerde hierbij niet alleen als inspiratiebron, maar ook als platform voor het duurzaam verzamelen en ontsluiten van de nieuwe mediaproducties die in 'Goud van Brabant' gepresenteerd werden. De

bijbehorende publiekscampagne droeg in grote mate bij aan de bekendheid van de portal. Hetzelfde geldt voor de televisieserie 'Brabantse Helden', uitgezonden op Omroep Brabant TV in het najaar van 2019: van de maar liefst 439.000 Brabanders, die de opmerkelijke levensgeschiedenissen volgden van onder anderen verzetsheld Anselmus Musters en de eerste vrouwelijke burgemeester van Nederland Truus Smulders-Beliën, hebben velen op BrabantsErfgoed.nl achtergrondinformatie gezocht over deze en andere bijzondere personen. De elke zondag door Omroep Brabant Radio uitgezonden en veelbeluisterde rubriek 'De Kalender van Ooit' kreeg ook een plek in de tweewekelijkse interactieve nieuwsbrief van BrabantsErfgoed.nl. Het aantal abonnees op dit communicatiemiddel steeg van 250 naar 1.100. Aandacht op de regionale televisie en radio alsmede de nieuwsbrief hebben ongetwijfeld de gang naar de website bevorderd.

Ten derde is ook de thematische benadering van BrabantsErfgoed.nl vruchtbaar gebleken, zeker waar het thema's betrof die bij de actualiteit aansloten. Aansluiting bij de landelijke Maand van de Geschiedenis, die in 2019 'Zij/Hij' als thema had, leverde weliswaar iets minder verhalen op dan het thema van 2018 ('Tachtigjarige Oorlog'), maar wel verhalen die veel gelezen en gedeeld werden (onder meer via lokale media), zoals het artikel 'Een doodgewoon Brabants meisje' door Hans Piena en de biografie van 'Doortje Bevers-van de Langenberg' door Christ van Eekelen. Met 22.000 bezoeken was de betreffende maand oktober veruit de best bezochte maand van dit jaar. Bezoekers lazen nieuwe lokale verhalen én reeds bestaande verhalen. Dat geeft ook aan dat Brabanders die op zoek zijn naar specifieke achtergrondinformatie ons weten te vinden. Bijzondere vermelding verdienen studenten van de Radboud Universiteit in Nijmegen, die als stagiairs verschillende bijdragen op basis van nieuw historisch onderzoek schreven, en de reeks artikelen over de geschiedenis van de textielindustrie die het Textielmuseum in Tilburg op BrabantsErfgoed.nl plaatste.

Tot slot: door de gezamenlijke inzet van schrijvers, makers en redactie is het in 2019 gelukt om de actualiteit optimaal te benutten en daarbij nieuwe gedegen en verifieerbare historische content te leveren.

Connectie met provinciale verhaallijnen

Vanuit de Provincie is in 2019 vooral gewerkt aan de verhaallijnen Religieus Brabant en Bevochten Brabant. De kartrekker van de verhaallijn Religieus Brabant bij Erfgoed Brabant heeft regelmatig overlegd met de betrokken provincieambtenaren en de redactie van BrabantsErfgoed.nl om verhalen uit de specifieke kloosterprojecten te publiceren. Hetzelfde geldt voor de projecten binnen de verhaallijn Bevochten Brabant. De kartrekker vanuit Erfgoed Brabant is de verbindende schakel tussen de projecten Crossroads Brabant '40-'45 en de Zuiderwaterlinie en de redactie van BrabantsErfgoed.nl. Bij het ophalen van lokale en regionale verhalen wordt altijd gekeken naar de connectie met een van de vier verhaallijnen. Van de 133 aangeleverde verhalen passen er 116 in een (of soms ook meer) provinciale verhaallijnen: Religieus Brabant (34), Bestuurlijk Brabant (30), Bevochten Brabant (35) en Innovatief Brabant (17).

We constateren dat het ophalen van verhalen voor de laatstgenoemde verhaallijn soms lastig is. Zo zijn verhalen over de levensomstandigheden van fabrieksarbeiders bijzonder waardevol voor BrabantsErfgoed.nl, maar deze zijn moeilijk te kenmerken als 'Innovatief Brabant'. In tegenstelling tot de woorden 'religieus', 'bevochten' en 'bestuurlijk', die alle beschrijvend zijn, heeft het woord 'innovatief' een meer normatief karakter. Wellicht zou binnen de context van BrabantsErfgoed.nl de aanduiding 'Innovatief Brabant' beter vervangen kunnen worden door bijvoorbeeld 'Werkend Brabant'. Dan zouden we een grotere diversiteit aan verhalen binnen deze lijn kunnen plaatsen en bovendien zijn we dan in staat de onderbelichte geschiedenis van landbouw en ambachten in Noord-Brabant recht te doen.

Social media als verleidingsstrategie

Je kunt nog zo'n mooie website met aansprekende inhoud hebben, dan nog moet je het publiek weten te verleiden. Zoals kleurige bloemblaadjes een bij moeten lokken naar de stamper en meeldraden. Bezoekers komen niet vanzelf en het aanbod aan interessant gedigitaliseerd erfgoed op internet is enorm. Daarom hebben we in 2019 in samenwerking met de Provincie de hulp van communicatiebureau Afdeling Online ingeroepen. De kennis en ervaring van dit bureau heeft ervoor gezorgd dat we enerzijds door goed gebruik van social media en Google Grants veel mensen bekend hebben kunnen maken met BrabantsErfgoed.nl en anderzijds ook een Facebook-community hebben opgebouwd, waarbij er steeds meer spontane interactie ontstond tussen onze volgers. Dit is onder meer heel duidelijk bij het dialectspel 'Witte gij 't?'. Verder zijn we doorgesloegen naar 6.000 Facebook-volgers. Dit is veel meer dan bij vergelijkbare websites in andere provincies. Social media is een belangrijk middel gebleken: meer dan een miljoen mensen hebben hierdoor iets van BrabantsErfgoed.nl gezien.

Duurzaam, collectief en integraal

De portal BrabantsErfgoed.nl is, na het oplossen van enkele technische hick ups, stabiel. De technische uitvoering van het systeem is in handen van Driebit. Deze leverancier maakt gebruik van een open source CMS (Ginger) dat, in tegenstelling tot andere systemen, niet gebaseerd is op het hiërarchisch opbouwen van een website, maar op de mogelijkheid elk stukje content op allerlei verschillende manieren met andere content te verbinden. Hiermee verwachten we dat de content meer duurzaam van nut kan zijn en bereiken we bovendien integraliteit. Het collectieve aspect realiseren we door de vele erfgoedinstellingen die hun collecties ontsluiten via BrabantsErfgoed.nl en de redactionele werkwijze van het nadrukkelijk inzetten op bijdragen vanuit het erfgoedveld en het publiek. Nieuwe partners worden betrokken via de inlooptagen Brabant Cloud en Memorix Maior en individuele gesprekken met musea, heemkundekringen en andere organisaties. Ook werken we, zowel inhoudelijk als methodisch, aan een goede verbinding met andere activiteiten van Erfgoed Brabant, zodat we ook intern een integrale benadering hebben, zoals aandacht voor thema's die ook in de Erfgoedcolleges aan bod komen en het produceren van podcasts over evenementen die Erfgoed Brabant in 2019 organiseerde, zoals Past:Forward en de Brabantse Erfgoedprijs. Het publiek, het erfgoedveld, partners, aanpalende sectoren en overheden gebruiken de portal BrabantsErfgoed.nl meer en meer als dé plaats om informatie en inhoud te halen en te brengen. En op die weg gaan we de komende jaren voort.

In Brabant niet zonder slag of stoot

Naast de online verhalen waarmee we Brabant verrijken maken we ook gebruik van de traditionele geprinte media. Dat heeft onder meer te maken met doelgroepenbeleid: het blijft voor velen fijn om een echt boek of een tijdschrift ter hand te nemen. Het kwartaalmagazine 'In Brabant' is daar een voorbeeld van. In 2019 zijn vier edities van elk 80 pagina's verschenen en verstuurd naar circa 1.200 abonnees. Dat ging echter niet zonder slag of stoot. De uitvoerend uitgever met wie de financiers - Brabants Heem, Historische Vereniging Brabant, Brabant-Collectie en Erfgoed Brabant - een contract hadden afgesloten, met een bijzondere nadruk op marketing, kwam zijn verplichtingen niet na. Dit leidde uiteindelijk tot een rechtszaak, waarbij wij als eiser in het gelijk zijn gesteld maar waarbij het daarna onmogelijk bleek om zaken te kunnen verhalen. Gelukkig heeft de redactie met extra inzet zelf verantwoordelijkheid genomen voor de uitgave van het blad, waardoor de lezer nauwelijks iets gemerkt heeft van de strubbelingen achter de schermen en er elke keer een kleurrijk en gevarieerd nummer op de deurmat kon vallen. En speciaal woord van dank aan de Brabant-Collectie voor de uitzonderlijke inspanningen in het uitgeefproces is hier op zijn plaats.

Meer deelnemers Brabant Cloud

Achter de presentatie van de collecties en verhalen op BrabantsErfgoed.nl draait de geavanceerde techniek van de Brabant Cloud. Vele honderden handen en hoofden voeren dagelijks vele megabytes aan erfgoeddata in het systeem in en leggen zo het verleden duurzaam digitaal vast en verbinden het met andere gegevens. Met de Brabant Cloud zijn ook kleine erfgoedorganisaties in staat deel te nemen aan een groot regionaal informatienetwerk. In het jaar 2019 heeft de nadruk gelegen op het bieden en verbeteren van de ondersteuning aan bestaande deelnemers en het geven van trainingen. Voor alle deelnemers is op 7 juni 2019 in het TextielMuseum in Tilburg een Brabant Cloud Deelnemersdag georganiseerd. Hierbij waren circa 60 deelnemers aanwezig vanuit 35 erfgoedinstellingen.

Verder is in 2019 ingezet op het werven van nieuwe deelnemers door het geven van presentaties (20 keer), het organiseren van inloopdagen (11 keer) en het aanbieden van kosteloze proefperiodes aan potentiële deelnemers. Deze inspanningen bleven niet zonder resultaat: we konden 7 nieuwe deelnemers (3 musea en 4 heemkundekringen) verwelkomen en eind 2019 waren nog eens 6 instellingen zich aan het beraden waren over aansluiting en/of bezig met een proefperiode. Daarmee is het totaal aantal deelnemers eind 2019 uitgekomen op 49 instellingen. Al die deelnemers hebben samen inmiddels 4,8 TB (terabyte) aan data gegenereerd, wat gelijkstaat aan 4.800 GB (gigabyte). Om een idee te krijgen van het volume: in 1 TB kan alle tekst van een grote universiteitsbibliotheek worden opgeslagen, 200 uur video op studiokwaliteit of 500.000 digitale foto's van 2 MB. En dan staan we met de Brabant Cloud nog maar aan het begin!

Eind 2019 is tevens gestart met een gebruikersonderzoek onder de deelnemers van Brabant Cloud om de dienstverlening waar mogelijk te verbeteren. De resultaten van dit onderzoek zullen in het eerste kwartaal van 2020 bekend worden.

Verbeteringen en nieuwe functionaliteiten Memorix Maior

In 2019 zijn er wederom diverse conversietrajecten uitgevoerd voor nieuwe en bestaande deelnemers. Tijdens zo'n traject wordt data uit bestaande systemen overgezet naar Memorix Maior, het centrale collectieregistratiesysteem van de Brabant Cloud. In totaal hebben 8 instellingen van deze mogelijkheid gebruikgemaakt en zijn er 8 migraties uitgevoerd.

Verder zijn er 18 trainingen Memorix Maior gegeven aan 11 instellingen. Ook zijn er, op basis van feedback van de gebruikers, de nodige kleine verbeteringen doorgevoerd in Memorix Maior. Foutjes zijn opgelost en een aantal specifieke functionaliteiten, waaronder extra velden, zijn toegevoegd. De grootste aanpassing betrof het toevoegen van een Documenten-entiteit. Met deze entiteit wordt het voor de gebruikers mogelijk om documenten te beschrijven en te publiceren. Gekoppelde PDF-documenten zullen zo doorzoekbaar gemaakt worden.

Technische innovaties

Techniek staat nooit stil en dat geldt ook voor de Brabant Cloud. Zo hebben we in 2019 het eerste deel van het verbetertraject van de Instant Website afgerond. Met de Instant Website kunnen deelnemers op een eenvoudige en betaalbare manier hun collectie doorzoekbaar maken op hun eigen website. De doorontwikkeling betrof onder meer een verbeterde image-viewer en een geïntegreerd reactieformulier, waarmee bezoekers kunnen reageren op een object. In totaal waren er eind 2019 precies 80 Instant Websites geïmplementeerd door de deelnemers, 47 daarvan betroffen de nieuwste versie. Eind 2019 is gestart met het tweede deel van het verbetertraject van de Instant Website. De eindoplevering daarvan staat gepland voor het tweede kwartaal van 2020.

In 2019 is ook, in samenwerking met een aantal stakeholders, de Proof of Concept voor het ontwikkelen van Brabantse terminologiebronnen afgerond. Het doel was om te onderzoeken wat

ervoor nodig is om eigen terminologiebronnen te gebruiken, waarmee Brabantse erfgoedinstellingen collectief termen kunnen vastleggen en (geautomatiseerd) verbinden. Om de praktische haalbaarheid te testen hebben we in samenwerking met Monumentenhuis Brabant en Monumentenwacht Noord-Brabant een casus opgesteld: maak voor een Brabantse gemeente een geautoriseerde lijst van gemeentelijke monumenten die gekoppeld kan worden aan tekeningen, foto's, kaarten en andere historische data. De resultaten van deze casus en de Proof of Concept, die aan de stakeholders werden gepresenteerd en toegelicht, zullen worden meegenomen in een mogelijk vervolg en daadwerkelijk ontwikkeling van Brabantse terminologiebronnen in 2020. Daarvoor zullen dan extra investeringen nodig zijn.

Door het onvoorziene extra werk aan het traject van de terminologiebronnen kon in 2019 niet gestart worden met Proof of Concept voor de ontwikkeling van de zogeheten verhalenmodule in Memorix Maior. Deze activiteit wordt daarom doorgeschoven naar 2020.

Aandacht voor provinciale collecties en actuele thema's

Het Noordbrabants Museum heeft in 2019 actuele collectiedata ter beschikking gesteld voor opname in de Brabant Cloud en presentatie op BrabantsErfgoed.nl. Brabant-Collectie bereidde in 2019 de massale migratie voor van data naar Memorix Maior. De extra aandacht voor de collectie van het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten binnen BrabantsErfgoed.nl is voorzien voor 2020.

Tijdens de Maand van de Geschiedenis kwam naar voren dat het netwerk van Erfgoed Brabant zich vaak niet uitstrekt naar gemeenschappen die met koloniaal erfgoed bezig zijn. Daarnaast werd duidelijk dat er in metadata in de Brabant Cloud maatschappelijk beladen termen te vinden zijn. Dit was aanleiding om een verkenning te starten naar hoe dit soort problemen elders in het erfgoedveld aangepakt worden en hoe Erfgoed Brabant hiermee aan de slag kan gaan. Het resultaat was een rapport met aanbevelingen voor de mogelijke rol die we kunnen spelen in het creëren en ondersteunen van bewustzijn in het Brabantse erfgoedveld rond het belang van woordgebruik in de culturele sector en het thema diversiteit en inclusiviteit. Dit thema komt de komende jaren ook in de breedte op de agenda van Erfgoed Brabant staan.

Actueel in 2019 was ook de pilot 'Digitalisering Brabantse dialecten'. In de afgelopen decennia zijn verschillende streektaalen en lokale dialecten in vele soorten audiofiles vastgelegd, van woordenlijsten tot voorgelezen verhalen. Onderzocht werd hoe deze rijke erfgoedbronnen in verbinding met elkaar ontsloten kunnen worden in de Brabant Cloud. Dergelijke audiofragmenten kunnen, voorzien van de nodige context, zorgen voor een verrijking en verdieping van het publieksaanbod op BrabantsErfgoed.nl, maar kunnen ook bouwstenen zijn voor toekomstig online (wetenschappelijk) onderzoek. De pilot krijgt in 2020 een vervolg.

Nationale strategie digitaal erfgoed

Erfgoed Brabant is partner in het landelijke Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) en onderschrijft de nationale Strategie Digitaal Erfgoed. Daarmee bereiken we dat we niet geïsoleerd bepaalde stappen zetten, maar samen werken aan de verwezenlijking van de strategie. Onder meer de hierboven vermelde Proof of Concept terminologiebronnen past binnen dit netwerkkader en is ook mede vanuit het netwerk gefinancierd. Ook de softwareleveranciers met wie Erfgoed Brabant werkt (Driebit, Picturae en Delving) zijn actieve partner in het NDE. Op deze manier zorgen we ervoor dat we de beschikbare middelen optimaal kunnen inzetten en voorkomen we dat we voor oplossingen kiezen die uiteindelijk niet duurzaam zijn. Daarnaast werken we als provinciaal knooppunt samen met de landelijke, sectorale knooppunten, zoals de Rijksdienst Cultureel Erfgoed en het Nationaal Archief, en de andere provinciale en thematische knooppunten. Verschillende medewerkers van Erfgoed Brabant zijn betrokken bij NDE-projecten, zoals het opzetten van een register, de inventarisatie van het

aggregatielandschap en het opzetten van een landelijke campagne rondom digitaal erfgoed. Verder hebben zij zitting in stuurgroepen en nemen zij deel aan overleggen, zoals de domeingroep Bruikbaar en het Redacteurenoverleg. In 2019 resulteerde de samenwerking binnen NDE en de beschikbaarheid van extra middelen van OCW voor digitale toegankelijkheid van erfgoed in de inzet van digitaal erfgoed coaches in alle provincies, in 2019 en 2020, met als doel ook erfgoedorganisaties te bereiken die nog minder ver zijn met het digitaal toegankelijk maken van hun collecties en verhalen.

Resultaten Platform in cijfers

- 164.000 bezoeken aan BrabantsErfgoed.nl, 120.000 bezoekers, 416.000 pageviews
- Gebruikers van BrabantsErfgoed.nl besteedden gemiddeld 2,5 minuut per sessie en lazen dan gemiddeld 2,5 pagina's
- Maand van de Geschiedenis (oktober) was de drukste maand op BrabantsErfgoed.nl: 22.000 bezoekers
- 120 auteurs schreven 133 nieuwe artikelen of getuigenissen voor BrabantsErfgoed.nl; 116 van die verhalen passen binnen de provinciale verhaallijnen
- 26 afleveringen van 'Goud van Brabant. Passie voor erfgoed' trokken gemiddeld 288.000 kijkers op Omroep Brabant TV; aantal webviews: 3.000
- 100 gasten op de première-avond van 'Goud van Brabant. Passie voor erfgoed' in de Verkadefabriek in 's-Hertogenbosch op 2 juli 2019
- 10 afleveringen van de podcast van BrabantsErfgoed.nl werden door 3.800 mensen beluisterd
- 6 afleveringen van 'Brabantse Helden' waren goed voor 439.000 kijkers op Omroep Brabant TV
- 52 afleveringen van de radiorubriek 'De Kalender van Ooit' geproduceerd en uitgezonden op Omroep Brabant, gemiddeld aantal luisteraars: 175.000
- Meer dan 20 nieuwsbrieven van BrabantsErfgoed.nl naar 1.100 abonnees gestuurd (2018: 250)
- BrabantsErfgoed.nl had eind 2019 ruim 6.000 Facebook-volgers
- 4 edities van tijdschrift 'In Brabant' verschenen en verstuurd naar circa 1.200 abonnees
- 49 instellingen waren eind 2019 betalende deelnemer aan de Brabant Cloud, waarvan 7 nieuw (3 musea en 4 heemkundekringen)
- Gezamenlijke dataopslag in de Brabant Cloud is in 2019 met ruim 12% toegenomen tot 4,8 TB
- Aantal records in Brabant Cloud is in 2019 gestegen van 1.073.023 naar 1.128.243, een stijging van 5,15%
- 391.610 nieuw ingevoerde records in Memorix Maior eind 2019, een stijging van 38% ten opzichte van eind 2018. Aantal gepubliceerde records bedroeg 202.927, een stijging van 37,6%.
Onderverdeling records: 182.896 foto's, 937 audio-bestanden, 479 video-bestanden, 35.477 objecten, 40.114 publicaties (bibliotheek), 2.272 documenten en 129.435 bidprentjes
- 8 migratietrajecten uitgevoerd: 30.966 records geconverteerd vanuit oude databases naar Memorix Maior (4.835 foto's, 9.057 objecten, 1.995 titels, 119 documenten en 14.960 bidprentjes).
Daarnaast 39.082 digitale bestanden (41,9 GB) geüpload naar Memorix Maior
- 18 trainingen Memorix Maior verzorgd voor 11 deelnemende instellingen
- Circa 60 deelnemers aan de Brabant Cloud Deelnemersdag op 7 juni 2019 in Tilburg, afkomstig van 35 erfgoedorganisaties
- 11 inloopdagen, bezocht door 98 personen van 51 verschillende erfgoedorganisaties
- 80 Instant Websites geïmplementeerd door de deelnemers

2.4 Academie

Kennis en kunde digitaal

De tweede taak die Erfgoed Brabant uitvoert, is het ondersteunen van mensen die met en voor erfgoed werken. Dat doen we onder de naam Erfgoed Brabant Academie. Doel is het in staat stellen van erfgoedwerkers om hun gewaardeerde werk nog beter te doen, of het nu museummedewerkers of leden van heemkundekringen, leerkrachten of studenten, vrijwilligers of professionals zijn. Dit doen we op allerlei manieren: we hebben een interessant cursusaanbod, we ontwikkelen lesmaterialen, we begeleiden lokale partijen bij samenwerking en we innoveren door nieuwe werkwijzen uit te proberen. Daarbij staat de overdracht van de opgedane kennis centraal, zodat niet overal het wiel opnieuw hoeft te worden uitgevonden, maar werkers van elkaar kunnen leren. In de zomer van 2018 lanceerden we een speciaal digitaal platform voor deze programmalijn. ErfgoedBrabantAcademie.nl is de plek waar kennis en kunde over werken met erfgoed samenkomt. Deze website is ontwikkeld voor mensen die werkzaam zijn in het erfgoedveld en voor leerkrachten die met hun leerlingen werken aan erfgoededucatie. Hiermee willen we het brede aanbod van aan kennisoverdracht beter ontsluiten en verbinden met andere media en digitale plekken.

Vinden en uitbreiden

Voor ErfgoedBrabantAcademie.nl stond 2019 in het teken van het verbeteren van de vindbaarheid en het uitbreiden van de content. Door een nalatigheid in het systeem was de website een tijdlang niet te vinden via de veelgebruikte zoekmachine van Google. Nadat dit hersteld was, zijn er verdere stappen gezet om via SEO (Search Engine Optimization) nog beter vindbaar te zijn. Nieuw was ook het organiseren van een gebruikerstest, waarbij mensen geobserveerd werden tijdens hun gebruik van de website, aan de hand waarvan we in staat waren het navigeren te optimaliseren. Verder hebben we ErfgoedBrabantAcademie.nl breed gepromoot via nieuwsbrieven en social media. In totaal waren er in 2019 bijna 14.000 gebruikers, die samen 21.000 sessies hadden en gezamenlijk goed waren voor 52.000 pageviews. Hierbij moet in ogenschouw worden genomen dat de academiesite, in tegenstelling tot de meer op het brede publiek gerichte BrabantsErfgoed.nl, een plek voor speciale doelgroepen is.

Al deze bezoekers hebben kunnen ervaren dat er inmiddels een grote hoeveelheid aan bruikbare en relevante informatie op de website te vinden is. Er is in 2019 veel content bijgekomen, onder meer omdat sommige onderwerpen ontbraken of aan herziening en actualisering toe waren. Zo is er in 2019 nieuwe en verbeterde informatie geplaatst over erfgoedvrijwilligers, digitalisering, bedreigd erfgoed, financieringsadvies, archeologie, beleid en organisatie, dialect, personas journey, erfgoedwijsheid, wetenschappelijk onderzoek en onderwijs, alsmede cursussen en lesmateriaal voor leerkrachten. Een vaste redactie haalt hiervoor bij collega's binnen en buiten de organisatie de benodigde gegevens op. Bijzondere aandacht was er in 2019 voor de doelgroep beleidsmedewerkers, die nog maar spaarzaam worden bediend. We hebben hun wensen en behoeften geïnventariseerd. In 2020 blijft de focus op deze doelgroep op de agenda staan. Over agenda gesproken: een van de favoriete onderdelen van ErfgoedBrabantAcademie.nl is de agendafunctie met een groot scala van specifiek op kennisoverdracht gerichte evenementen, cursussen, trainingen, colleges en andere bijeenkomsten. In toenemende mate is op deze agenda niet alleen het aanbod van Erfgoed Brabant zelf of in samenwerking met partners te vinden, maar ook dat van derden binnen en buiten Brabant, tot landelijk en zelfs internationaal aan toe. Een laatste ontwikkeling op de website is het plaatsen van content met goed beeldmateriaal of in audiovisuele vorm, zoals opgenomen colleges, instructiefilmpjes en animaties. Met een goede balans tussen woord en beeld is

ErfgoedBrabantAcademie.nl in korte tijd uitgegroeid tot een eigentijdse en aantrekkelijke plek voor de verschillende erfgoedwerkers die Brabant rijk is.

Ondersteuning erfgoedinstellingen

Naast het digitaal kanaal voor erfgoedwerkers bleef in 2019 ook het *face to face* contact belangrijk. Immers, in echte ontmoetingen komen mensen dicht bij elkaar. Zo hebben we opnieuw ondersteuning verleend aan het samenwerkingsproject van Baroniemusea, dat in 2018-2019 gesubsidieerd werd door het Mondriaan Fonds, het Streeknetwerk LandStad de Baronie en de Provincie. In 2019 organiseerde het netwerk een estafette-tentoonstelling ter gelegenheid van de 75-jarige herdenking van de bevrijding van de streek. 'Bevochten Baronie' trapte in april af met een gezamenlijke tentoonstelling in het Stedelijk Museum Breda, om daarna in een zevental kleinere musea in de Baronie steeds een aspect van de Tweede Wereldoorlog centraal te stellen, zoals het schijnvliegveld de Kiek in het Oudheidkundig Streekmuseum in Alphen. In dit project hebben de musea elkaar beter leren kennen en heeft het Stedelijk Museum Breda zijn professionele expertise gedeeld met de kleinere musea. Er is veel animo voor voorzetting van de samenwerking.

Tegelijk werd in de Kempen het initiatief genomen tot het ontwikkelen van een gezamenlijk collectieplan en dito digitale ontsluiting van cultuurhistorische collecties van heemkundekringen en musea in de regio. Hiervoor werd subsidie verkregen uit de stimuleringsregeling van de Provincie en van het Mondriaan Fonds. Erfgoed Brabant heeft hierin, net als bij het samenwerkingsverband in de Baronie, een begeleidende rol. Op 23 mei 2019 vond in de Waalse Kerk in Breda de jaarlijkse netwerkbijeenkomst voor streekmusea in Brabant plaats. Ruim 30 deelnemers spraken met elkaar over borging van kennis in de eigen organisatie en werden bijgepraat over nieuwe educatieprojecten bij het Speelgoed- en Carnavalsmuseum in Oosterhout en DePetrus in Vught.

De organisatie van een bijeenkomst voor Brabantse musea over het vergroten van collectiemobiliteit is in overleg met de Provincie verplaatst naar 2020. Enerzijds omdat dan tegelijk de evaluatie van eenmalige subsidieregeling voor kleine en middelgrote cultuur- en natuurhistorische musea (zie ook hierna) gepresenteerd kan worden, anderzijds omdat landelijke convenanten met betrekking tot collectiemobiliteit eind 2020 aflopen en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed dan een analyse heeft gemaakt van de niet-museale bruiklenen in de afgelopen periode.

Naast deze vormen van collectieve ondersteuning hebben verschillende organisaties en instellingen in 2019 een incidenteel beroep gedaan op advies en ondersteuning door Erfgoed Brabant. Met het verwijzen naar de beschikbare informatie op ErfgoedBrabantAcademie.nl waren we in staat effectiever en efficiënter dan voorheen tegemoet te komen aan de verschillende hulpvragen. De combinatie van online en offline dienstverlening heeft de toekomst.

Een goed verhaal

We merken de laatste jaren dat er bij erfgoedwerkers behoefte is aan meer kennis over de methodiek en techniek van storytelling. In 2019 begonnen we daarom een pilot om te onderzoeken hoe groot die vraag is en op welke manier we daaraan kunnen voldoen. Erfgoed Brabant heeft in een aantal projecten, zoals Crossroads Brabant, reeds gebruikgemaakt van storytellingstechnieken. Hierbij gebruikten we de methodiek van Breda University of Applied Sciences (BUAS). Vijf collega's van Erfgoed Brabant volgden een intensieve training van BUAS om de technieken goed te kunnen overdragen aan het veld. Vervolgens gingen zij met deelnemers aan de slag op drie locaties. In de Lochal in Tilburg boden we de cursus aan in samenwerking met TijdLab Tilburg. De samenstelling van de twee groepen was divers: ongeveer de helft bestond uit deelnemers die zich in meer of mindere mate professioneel met schrijven en verhalen vertellen/verbeelden bezighouden, de andere helft betrof heemkundigen, stadsgidsen en andere vrijwilligers. De reacties waren ronduit positief: de

cursus bleek een verdiepende aanvulling op de praktijk. In Liempde werd de cursus georganiseerd voor leden van Erfgoedvereniging Kèk Liemt. Deze vereniging heeft plannen om getuigenisverhalen van de Tweede Wereldoorlog in Liempde op te halen en volgens de storytelling-methode op te schrijven. Eén deelnemer had een achtergrond als journalist, de overige deelnemers hadden geen professionele schrijvervaring. Ook in Liempde was men enthousiast over de cursus. In Veghel gaven we de training aan medewerkers van de bibliotheek, het 4-mei comité Veghel, de CHV Noordkade en de lokale heemkundekring. De gevarieerde groep gaf na afloop aan behoefte te hebben aan meer bijeenkomsten. De bibliotheek in Veghel wil dat in 2020 verder oppakken. Ook wil zij storytelling inzetten bij het opzetten van een nieuwe rondleidingen door Meierijstad. Aan Erfgoed Brabant is gevraagd om daarover te adviseren.

Colleges: kennis verzamelen

Samenkomen om te leren en nieuwe kennis op te doen: het blijkt elk jaar weer een goede formule. In het voorjaar van 2019 werden in het Design Museum in Den Bosch weer vier erfgoedcolleges georganiseerd, dit keer rond het thema 'Oorlogen en conflicten', waarmee we aansloten bij de provinciale verhaallijn Bevochten Brabant. De colleges trokken gemiddeld ruim 50 deelnemers. De colleges werden in het najaar herhaald in Roosendaal in samenwerking met Erfgoedcentrum Tongerlohuys. In de zomer werd voor de tweede keer een reeks zomercolleges georganiseerd, wederom in samenwerking met Brabants Heem. De zomercolleges zijn lezingen op locatie die thematisch gekoppeld zijn aan de vier provinciale verhaallijnen. Voor 2019 is gekozen voor het thema 'Brabants Kloosterleven', dat aansluit bij de verhaallijn Religieus Brabant. De vier zomercolleges werden gehouden in (voormalige) kloostergebouwen in Uden, Aarle-Rixtel, Oudenbosch en Biezenmortel. Er waren in totaal 251 bezoekers, waarvan het overgrote deel leden van heemkundekringen.

Financieel en facilitair

Hoewel er weinig structurele provinciale subsidieregelingen voor erfgoed zijn, hebben veel organisaties in Brabant behoefte aan ondersteunend geld voor hun vaak bijzondere projecten. Ook in 2019 was Erfgoed Brabant het aanspreekpunt voor vragen uit het erfgoedveld over financieringsmogelijkheden. Door verschillende organisaties of particulieren is om advies gevraagd. We konden ze ook wijzen op de landelijke fondsen die zich ook steeds meer op regio richten. Dit was ook mede aanleiding voor een netwerkbijeenkomst over het thema Immaterieel Erfgoed, die we in samenwerking met het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland en het Fonds voor Cultuurparticipatie op 11 december 2019 in het Textielmuseum in Tilburg organiseerden. De avond werd bezocht door ruim 40 deelnemers. Verder waren wij slechts beperkt betrokken bij de advisering over het provinciaal Impulsgeldenprogramma voor cultuur. Volgens afspraak wordt alleen bij aanvragen waar erfgoed het vertrekpunt vormt bij ons inhoudelijk advies ingewonnen. Groter was onze betrokkenheid bij de uitvoering van de eenmalige provinciale subsidieregeling voor kleine en middelgrote cultuur- en natuurhistorische musea in Noord-Brabant, naar aanleiding van een motie in Provinciale Staten. Medewerkers van Erfgoed Brabant lazen de aanvragen mee en adviseerden hierover, de provincie voerde uit. Hier moet tot slot ook vermeld worden dat Erfgoed Brabant in 2018 wederom uit eigen exploitatie facilitaire en/of financiële ondersteuning heeft geboden aan tal van provinciebreed werkende organisaties en initiatieven, zoals de stichting Brabants Heem, de stichting De Brabantse Boerderij, de Historische Vereniging Brabant, het Noordbrabants Archeologisch Genootschap, het Zuidelijk Historisch Contact en de redactie van het Noordbrabants Historisch Jaarboek.

Onderwijs: gebaande paden en nieuwe wegen

De twee poot binnen de taak Academie is het onderwijs. Wat betreft erfgoededucatie zijn er in 2019 opnieuw flinke stappen gezet, op gebaande paden maar ook op nieuwe wegen. Zo hebben de educatiemedewerkers wederom veel adviesvragen uit het veld gekregen: van musea en heemkundekringen tot studenten, leerkrachten en intermediairs. Opvallend was het aantal vragen met betrekking tot projecten rond de herdenking van 75 jaar bevrijding. Dit jubileum heeft er ook voor gezorgd, dat het lesproject 'Wat is het je waard?' in 2019 een vlucht nam. De oorspronkelijke versie Veghel is met verhalen uit Schijndel en Sint-Oedenrode aangevuld en omgezet in een versie Meierijstad. In het kader van het regionale project Death Valley kregen de Peelgemeenten Asten, Someren, Deurne, Gemert-Bakel en Laarbeek eigen versies. De nieuwe versie Grave is bovendien ingezet voor deelnemende scholen uit zowel Noord-Brabant als Gelderland. Voor de versies Oosterhout, Steenbergen, Halderberge en Altena heeft in 2019 de opstartworkshop plaatsgevonden in samenwerking met Suvarov. De levering van deze versies wordt verwacht in 2020. Ondertussen liepen de eerder ontwikkelde versies van 'Wat is het je waard?' op 15 locaties door en hetzelfde gold voor 'Overgisteren' (18 locaties) en 'Jet en Jan' (28 locaties). Deze drie educatiepakketten bereikten samen in totaal zo'n 20.000 leerlingen.

Van het bestaande educatieve lesmateriaal hebben we 18 exemplaren verkocht van 'Tonnie en Kee in Keutelree', 49 exemplaren van 'Op de toren zit een haan' en 14 exemplaren van 'Zo gaat de molen'. Aan het vernieuwde project 'Expeditie Heilige Huisjes' (zie ook hierna) namen in 2019 meer dan 4.100 leerlingen deel. Verder werden in heel Brabant de leskisten 'De Romeinen in Noord-Brabant' (24 locaties) en 'De Middeleeuwse Stad' (23 locaties) uitgeleend. Voor de gemeente Alphen-Chaam ontwikkelden we een lokale variant van laatstgenoemde leskist. Aan het einde van het schooljaar zijn we bij de instellingen die werken met onze projecten langs geweest om te vragen of alles nog naar wens verloopt.

In juni 2019 organiseerden we een bijeenkomst voor de intermediairs cultuureducatie om de vernieuwing van het project 'Expeditie Heilige Huisjes' en het nieuwe project 'Brabants kwartiertje met Van Gogh' onder de aandacht te brengen. In opdracht van het Samenwerkingsverband Van Gogh Brabant ontwikkelden we samen met Zeeman & De Regt een lesproject rondom Vincent van Gogh. Dit lesproject bestaat uit opdrachtkaarten rond het erfgoed van deze beroemde kunstenaar in Noord-Brabant en sluit aan bij de leerlijn erfgoededucatie. Het project is voor alle groepen van het primair onderwijs en kan eenvoudig ingezet worden, ook tussen de reguliere lessen door. De map met opdrachtkaarten is sinds september 2019 door 40 scholen besteld. In 2020 volgt een tevredenheidsonderzoek onder de afnemers van het project.

In september 2019 ontvingen alle basisscholen in Noord-Brabant de jaarlijkse folder met daarin een overzicht van het complete en actuele onderwijsaanbod van Erfgoed Brabant. Hierin zijn ook inspiratie en lesideeën opgenomen, met bijzondere aandacht voor de website Regiocanons.nl. Lokale canonmakers zijn hierdoor geïnspireerd geraakt. Zo zijn in 2019 de regiocanons voor de gemeenten Altena en Gemert-Bakel opgestart, in samenwerking met het Streekarchief Heusden respectievelijk het Gemeentearchief Gemert-Bakel. Aan de canons van Boxtel, Steenbergen en Gilze-Rijen wordt gewerkt. Erfgoed Brabant heeft hierbij een adviserende en begeleidende rol. Gebaande paden zijn tot slot ook de diverse educatienetwerken waarin Erfgoed Brabant participeert, zoals het Landelijk Vakoverleg Erfgoededucatie en het provinciaal Netwerk Intermediairs Cultuureducatie. In deze netwerken halen én brengen we informatie en inspiratie.

Museumschatjes worden groot?

Museumschatjes is al jaren het succesvolste educatieve product van Erfgoed Brabant. In 2019 werden er wederom in een paar dagen tijd 50.000 leerlingen ingeschreven voor het project.

Bovendien is er dit jaar voor een recordbedrag aan gratis bezoeken aan musea gedeclareerd. Naar aanleiding van het succes van Museumschatjes kreeg Erfgoed Brabant in 2017 de opdracht te onderzoeken of een dergelijke regeling ook haalbaar is voor het voortgezet onderwijs. Na een positief onderzoek is in 2018 de pilot gestart van Museumschatten. De regeling was snel vol: in totaal werden 12.000 leerlingen ingeschreven. In 2019 bleek echter dat er voor minder leerlingen werd gedeclareerd dan er waren ingeschreven. Blijkbaar is de behoefte in het voortgezet onderwijs toch minder of men heeft minder roostertechnische mogelijkheden. Daarom hebben we met de middelen die we overhielden in overleg met de Provincie een quickscan laten uitvoeren naar de effectiviteit van de regeling. De resultaten daarvan worden in maart 2020 verwacht. Aan het einde van het schooljaar 2019-2020 geldt dat duidelijk wordt hoeveel leerlingen daadwerkelijk hebben deelgenomen aan Museumschatten.

Erfgoedwijsheid

Het meerjarige landelijke en provinciale educatietraject Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK), dat in Noord-Brabant in samenwerking met Kunstloc wordt uitgevoerd, beleefde in 2019 het derde jaar van de tweede periode. Naast het regulier overleg met collega's en intermediairs over cultuureducatie in de breedte richt Erfgoed Brabant zich uiteraard vooral op de specifieke erfgoed gerelateerde initiatieven. Belangrijk onderdeel daarin is de aandacht voor de ontwikkeling en verspreiding van de nieuwe methodiek van erfgoedwijsheid. Hierbij gaat het om het ontwikkelen van competenties bij leerlingen, die zij nodig hebben om actief, kritisch en bewust met hun omgeving bezig te zijn. Erfgoedwijsheid gaat niet zozeer over het historische verhaal van erfgoed, maar over erfgoed als verschijnsel en hoe wij daar in het hier en nu mee kunnen omgaan. En dat kan al op jonge leeftijd beginnen, zoals het project 'Pietertjespad' rondom de nieuwe bestemming van de historische Sint-Petruskerk in Vught laat zien. Dit project hebben we in samenwerking met basisschool De Springplank, het Vugts Museum, Plaza Cultura en Sasillustraties in 2019 uitgevoerd. Kern is de leerlingen zelf betekenis te laten geven aan het erfgoed in hun omgeving, vanuit de culturele competenties en met aandacht voor meervoudige intelligentie. En zo creëren zij hun eigen erfgoedroute door Vught in de vorm van een zogeheten 'zachte atlas'.

Zoekenderwijs werken met erfgoedwijsheid is in 2019 ook opgepakt met een basisschool uit Oeffelt en de bewoners van het Kloosterhuis in Sambeek. Dat heeft een format opgeleverd, dat uitgezet kan worden op andere locaties. Voor 2020 lopen er gesprekken in Loon op Zand en Bergeijk.

Min of meer gelijksoortig was het project 'Van Toverlantaarn tot Mobieltje' in het Speelgoed- en Carnavalsmuseum 'Op Stelten' in Oosterhout, dat in 2018 is gestart en in 2019 doorliep. De plaatselijke basisscholen wilden de culturele omgeving in hun onderwijs betrekken, met speciale aandacht voor onderzoekende vaardigheden. Het museum had de wens om meer in de samenleving te staan en een project op te zetten dat aansloot bij hun nieuwe tentoonstelling. Een van de eisen binnen het begeleidingstraject van Erfgoed Brabant was dat er kennisdeling plaatsvindt. Het resulteerde in een publicatie, waarin het proces van samenwerken tussen alle partijen is beschreven, als inspirerend voorbeeld voor anderen.

Ook oudere leerlingen kwamen met erfgoedwijsheid in aanraking. Zo wilde het Zwijsen College in Veghel dat hun leerlingen zelf aan de slag konden gaan met lokale digitale bronnen en actief betrokken waren bij het vormgeven van het leertraject. Hierbij werkten we samen met de sectie geschiedenis van de school en de heemkundekringen in Meierijstad. Omdat die een groter gebied bestrijken is later ook het Elde College in Schijndel aangesloten. Tegelijk onderzochten we binnen dit project wat de mogelijkheden zijn van de koppeling tussen de gedigitaliseerde primaire bronnen die te vinden zijn op BrabantsErfgoed.nl en het onderwijs. Dit project is opgestart in 2019 en wordt uitgevoerd in 2020. Het gebruik van de content van BrabantsErfgoed.nl in het onderwijs en het

gedachtegoed van erfgoedwijsheid werden tot slot ook binnen het hernieuwde project 'Expeditie Heilige Huisjes' aangewend. Ook hier gaat het om het ontwikkelen van een eigen visie op het gebouwde religieuze erfgoed van Brabant en het je leren verplaatsen in de waarden van anderen. De achtergrondinformatie uit de oude handleiding is in 2019 herzien en beschikbaar gemaakt op de portal.

Scholing: al doende leert men

Binnen de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit hebben we in het kader van erfgoedwijsheid in 2019 ook de zogenoemde Prakkezeerkaarten ontwikkeld, een instrument om in te zetten tijdens scholingen. De set kaarten bestaat uit afbeeldingen van Brabants erfgoed: beelden, gebouwen, objecten, natuur, maar ook Brabantse teksten, het worstenbroodje en de kermis. De waarde van dat erfgoed is voor iedereen anders en dat geeft stof tot nadenken, tot 'prakkezeere'. Bij de kaarten is een handleiding beschikbaar met instructies hoe de kaarten te gebruiken: als reflectie op een bijeenkomst, om elkaar te leren kennen, met elkaar het gesprek te voeren over wat erfgoed is, of bijvoorbeeld als middel om met storytelling aan de slag te gaan. De Prakkezeerkaarten zijn te koop voor leerkrachten, trainers en anderen die met erfgoed willen werken.

Het aantal hbo-studenten Pabo's en lerarenopleidingen dat begeleiding en scholing ontving is ten opzichte van 2018 licht gestegen naar 333. Het aantal leerkrachten en intermediairs dat door ons geschoold is, is flink gestegen: naar 352. Het aantal erfgoedvrijwilligers dat we via reguliere scholing hebben bereikt is 11: we hebben maar één cursus 'Van Rondleiden naar Begeleiden' gegeven. Maar daar staat tegenover dat we vrijwilligers die betrokken zijn bij de voorbeeldprojecten in Meierijstad en Vught en bij het Kloosterhuis in Sambeek hun kennis over erfgoed(educatie) werkenderwijs hebben bijgespijkerd. Want al doende leert men het best!

Wetenschap midden in de maatschappij

Naast ondersteuning en onderwijs is er nog een derde poot binnen de Erfgoed Brabant Academie: die van wetenschappelijk onderzoek en onderwijs. In 2016 is statutair bepaald dat Erfgoed Brabant zich ook richt op de instandhouding en bloei van de twee bestaande erfgoedleerstoelen aan Tilburg University, te weten Cultuur in Brabant (bekleed door prof. dr. Arnoud-Jan Bijsterveld) en Diversiteit in Taal en Cultuur (bekleed door prof. dr. Jos Swanenberg). Het door de provincie beschikbaar gestelde budget voor deze bijzondere leerstoelen wordt door Erfgoed Brabant beheerd. Erfgoed Brabant is dan ook vertegenwoordigd in de raden van toezicht van beide academische leerstoelen. Het inhoudelijke beleid valt binnen het kader van het wetenschappelijk programma van de universiteit. Voor verslaglegging wordt hier dan ook verwezen naar de jaarverslagen van de leerstoelen. Hoewel Erfgoed Brabant officieel niets over de leeropdrachten van beide hoogleraren heeft te zeggen, vindt er geregeld inhoudelijke afstemming plaats. Immers, beide leerstoelen hebben in hun opdracht ook maatschappelijke valorisatie van hun wetenschappelijk onderzoek en onderwijs staan.

Resultaten Academie in cijfers

- 30 deelnemers aan de jaarlijkse Netwerkdag Samenwerkende Streekmusea in de Waalse Kerk in Breda, 23 mei 2019
- 27 deelnemers aan de cursus Storytelling op drie locaties: Tilburg, Liempde en Veghel
- 4 erfgoedcolleges over 'Oorlogen en conflicten' in Den Bosch, bezocht door gemiddeld 50 deelnemers, in totaal 200; herhaling in Roosendaal
- 4 zomercolleges in samenwerking met Brabants Heem, met als thema 'Brabants Kloosterleven', 251 deelnemers in totaal

- 40 deelnemers aan netwerkbijeenkomst 'Immaterieel Erfgoed' op 11 december 2019 in Tilburg, georganiseerd in samenwerking Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland en Fonds voor Cultuurparticipatie
- 11 nieuwe of in ontwikkeling lokale versies van het educatieproject over de Tweede Wereldoorlog 'Wat is het je waard?', naast de reeds bestaande 15 versies. Totaal in 2019: 26
- Op 18 locaties lespakket 'Overgisteren' behandeld, lespakket 'Jet en Jan' op 28 locaties
- 20.000 leerlingen primair onderwijs volgden 'Wat is het je waard?', 'Overgisteren' en/of 'Jet en Jan'
- 18 exemplaren 'Tonnie en Kee in Keutelree' verkocht, 49 exemplaren 'Op de toren zit een haan' en 14 exemplaren 'Zo gaat de molen'
- Meer dan 4.100 deelnemende leerlingen aan hernieuwde 'Expeditie Heilige Huisjes'
- Leskist 'De Romeinen in Noord-Brabant' op 24 locaties uitgeleend, leskist 'De Middeleeuwse Stad' op 23 locaties
- 40 scholen bestelden het nieuwe educatieproject 'Brabants kwartiertje met Van Gogh'
- Begeleiding van 5 nieuwe regiocanons (gepubliceerd of opgestart)
- 50.000 leerlingen basisonderwijs voor Museumschatjes ingeschreven, 12.000 voor Museumschatten voor het voorgezet onderwijs
- 333 hbo-studenten Pabo's en lerarenopleidingen begeleid en geschoold in erfgoededucatie
- 352 leerkrachten en intermediairs geschoold in erfgoededucatie (222 in 2018)
- 11 deelnemers aan cursus 'Van Rondleiden naar Begeleiden'
- 2 leerstoelen (Cultuur in Brabant en Diversiteit in Taal en Cultuur) beheerd en ondersteund

2.5 Netwerk

Rijk maar versnipperd

De derde taak die Erfgoed Brabant uitvoert is het verbinden van bestaande en nieuwe erfgoedgoednetwerken. De provincie kent van oudsher een bijzonder rijk bezet erfgoedveld. Die rijkdom heeft echter ook een keerzijde: het veld is bijzonder versnipperd. Er is nog een wereld te winnen in het met elkaar verbinden van de vele soorten actoren. Door gezamenlijk optreden kan de erfgoedwereld zich beter en sterker profileren als een sector die ertoe doet, ook in andere beleidsdomeinen en ook buiten de provincie. In 2019 heeft Erfgoed Brabant haar netwerktaak op veel manieren ingezet: binnen en voor de Brabantse erfgoedsector, in relatie tot andere maatschappelijke domeinen (sector overstijgend) en (inter)nationaal.

Erfgoed Alliantie Brabant

Bij de elf provinciebreed werkende professionele erfgoedorganisaties, die vertegenwoordigd zijn in de Erfgoed Alliantie Brabant, werken meer dan 135 mensen. Dat is een enorm reservoir aan kennis en kunde. Als we meer zouden samenwerken kunnen we zoveel meer voor het veld en voor elkaar kunnen betekenen: dat is de kern van het samenwerkingsnetwerk Erfgoed Alliantie Brabant. In 2019 is een gezamenlijke heimiddag georganiseerd om met elkaar te spreken over wat ons werkelijk bindt en welke stappen we tot betere samenwerking kunnen zetten. Verrassende uitkomst was dat, hoewel elke organisatie haar eigen taakveld en/of achterban heeft, er steeds meer raakvlakken en overlappingsen worden gezien. Er bestaan dan ook al verschillende vormen van veel bilaterale samenwerking tussen de partners, zoals bij de uitgave van het tijdschrift 'In Brabant' en het ontwikkelen van projecten binnen de Erfgoeddeal. Maar een collectief verhaal dat voor alle partners geldt laat nog op zich wachten. In ieder geval zijn alle partijen het er over eens dat adequate onderlinge informatie en inspiratie cruciaal is om goed op de hoogte te zijn van wat er bij elk van de partijen speelt en hoe de ander daarbij mogelijk kan aansluiten. In 2019 zijn verder enkele concrete doelen voor 2020 geformuleerd: een gezamenlijke website als visitekaartje en wegwijzer in het Brabantse erfgoedlandschap en de organisatie van een gezamenlijke presentatie aan de nieuwe statenleden, gedeputeerden en provinciale ambtenaren. De wens om samen mee te denken en te adviseren over het nieuwe provinciale erfgoedbeleid is uitgesteld naar 2020, omdat het nieuwe erfgoedkader dan pas geschreven wordt. Het proces om te komen tot een goed functionerende netwerkorganisatie is stroperig, maar het vloeit wel. Uitgangspunt moet blijven dat we willen samenwerken en niet omdat we dat moeten.

Feestelijke prijsuitreiking

In 2019 stond de vierde editie van de tweejaarlijkse Brabantse Erfgoedprijs op het programma. Deze prijs, die bestaat uit 10.000 euro en een begeleidingstraject door Erfgoed Brabant, gaat naar een nog te realiseren vernieuwend erfgoedproject. De prijs is dus geen *life time award*, maar een stimuleringsprijs. Voor de longlist van 2019 werden 56 kandidaten aangemeld. Het juryproces bestond uit twee stappen: in een eerste bijeenkomst werd een shortlist van acht kandidaten geselecteerd, die zich daarna in een pitch aan de jury en aan elkaar mochten presenteren. Op basis hiervan werden in een tweede juryberaad drie genomineerden geselecteerd. Het publiek bepaalde uiteindelijk via een online stemmodule wie de winnaar van de Brabantse Erfgoedprijs zou worden. In totaal werden 3.574 stemmen uitgebracht. De uitreiking van de prijs vond plaats tijdens een sfeervolle avond in de tot multifunctioneel centrum omgedoopte Sint-Petruskerk in Vught. Erfgoed Brabant ontving tijdens deze erfgoedontmoeting in DePetrus een keur van meer dan 200 gasten uit alle geledingen van de Brabantse erfgoedwereld en daarbuiten, die mede uitgenodigd waren om samen met ons ons tienjarig

jubiläum te vieren. Aan het eind van het feestelijke programma met sprekers, muziek, een erfgoedfluisteraar en veel aandacht voor de drie genomineerden en hun projecten reikte juryvoorzitter en gedeputeerde voor erfgoed Marianne van der Sloot de Brabantse Erfgoedprijs 2019 uit aan de gelukkige winnaar: Home Computer Museum uit Helmond.

Café de Zachte G: Alphen, Sint-Michiëlsgestel en Helmond

Een bewezen succesrijke formule, waarbij inspiratie, kennis, ontmoeting maar ook de dialoog centraal staan, is het Café de Zachte G. In een informele en gezellige cafésetting gaat de host op een visueel aantrekkelijk podium (met grote zachte G's) het gesprek aan met tafelgasten en met de zaal. Tussendoor wordt het programma gelardeerd met optredens van een muzikale of theatrale artiest. Het Café de Zachte G vond in 2019 drie keer plaats. Op 25 januari waren we te gast in Alphen, waar heemkundekring Carel de Roy, een groot evenement had gewijd aan de geschiedenis van de Tempeliers in de omgeving. In plaats van een zwaar opgetuigd wetenschappelijk congres met inhoudelijke lezingen koos de organisatie bewust voor een luchtig en publieksgericht programma. Het Café de Zachte G zorgde voor de perfecte omlijsting. Het ruim zes uur durende evenement trok meer dan 130 enthousiaste bezoekers. Bijna hetzelfde aantal was aanwezig bij het Café de Zachte G dat op 29 oktober in de nieuwe multifunctionele accommodatie Meander in Sint-Michiëlsgestel werd georganiseerd in samenwerking met de lokale bibliotheek en welzijnsorganisatie Bint. Spraakmakende tafelgasten als Rein en Richard zoon Groenendaal (wereldkampioen veldrijden in 2000), de nieuwe burgemeester Han Looijen als tafelheer en de verstilde luisterliedjes van singersongwriter Björn van der Doelen droegen bij aan een gevarieerde avond. Tijdens de nazit hoorden we vaak: "Wanneer weer"? Dat zal zeker niet het geval zijn bij het Café de Zachte G dat we op 5 oktober tijdens de het Dutch Automotive Festival in Helmond neerzetten. Inhoudelijk hadden we een goed programma voorbereid, de organisatie en communicatie ter plaatse liet echter zwaar te wensen over. Leerpunt is dat we het Café de Zachte G niet meer onderdeel laten zijn van een groter evenement van derden.

Interregionaal en intergenerationeel

Na in 2018 geëxperimenteerd te hebben met internationale jongerenparticipatie kreeg The Future is Heritage (FisH) een vervolg tijdens de jaarlijkse Capacity Building Days van Europa Nostra, die dit keer van 17 tot en met 20 juni 2019 in Athene werden gehouden. In samenwerking met Europa Nostra werkten jonge erfgoedprofessionals en -vrijwilligers vier dagen intensief aan een aantal erfgoeddilemma's en onderwerpen. Het programma kwam onder begeleiding van Erfgoed Brabant tot stand. Het projectteam, bestaande uit acht jongeren, koos zelf de thema's en de casuïstiek, leidde zelf de werksessies op locatie en vormde een belangrijke verbinder met de andere deelnemers. In totaal zijn 70 jongeren samen met meer ervaren erfgoedwerkers uit 20 verschillende landen actief geweest in Athene. Naast nieuwe kennis en onderwerpen leverde dit nieuwe contacten op met andere regio's en nieuwe ervaring met het organiseren van een interregionaal congres. Er is meer inzicht opgedaan in wat jongeren in de erfgoedsector willen en nodig hebben. Letterlijk en figuurlijk over de grenzen heen kijken is daarbij het uitgangspunt. De zichtbaarheid van Erfgoed Brabant als kenniscentrum is door FisH vergroot: mensen uit heel Europa weten ons te vinden, maar ook intern is er kennis en inzicht toegevoegd. Deze oogst is gepresenteerd op de Cultural Heritage Summit van Europa Nostra in Parijs, die duurde van 28 tot 30 oktober. Continuering en zelfstandige borging van FisH middels een Europese subsidieaanvraag staat op het programma voor 2020.

Wat in 2019 op een lager pitje stond, was de Erfgoedbende, het onafhankelijk jongerenpanel dat in 2017 is opgericht. In het panel zitten jonge professionals tussen de 18 en 30 die (recent) afgestudeerd zijn en/of al een paar jaar binnen de erfgoedsector werkzaam zijn. In 2019 stonden weliswaar weer

een aantal vernieuwende activiteiten op het programma, zoals de Kroegcolleges (23 april in Eindhoven en op 7 september in Deurne) en de organisatie van de workshop 'Hack the Church' in het kader van Open Kerkendag 2019. Andere ambities zijn niet gerealiseerd. Dat komt omdat het verloop binnen de club groot is, hetgeen mede veroorzaakt wordt door het leggen van andere prioriteiten na het vinden van (vast) betaald werk, soms elders in Nederland. Dat is op zich heel begrijpelijk, maar niet goed voor de continuïteit. Omdat de Erfgoedbende een onafhankelijk orgaan is, stelt Erfgoed Brabant zich terughoudend op en laten wij het initiatief bij hen.

Zichtbaarheid in het veld

Het belang en de waarde van erfgoed werd ook in 2019 door medewerkers van Erfgoed Brabant uitgedragen in allerhande presentaties, lezingen, forumdiscussies en andere gesprekken, binnen maar ook buiten de erfgoedsector. Uit de lange lijst een paar aansprekende voorbeelden: advies geven tijdens twee heisessies over het meerjarenbeleid van Brabants Heem (24 januari en 21 maart), voordracht over erfgoedtheorie 'Goud van Brabant' tijdens een inspiratieavond van BrabantKennis in Oosterhout (5 juni), gastcollege voor studenten van het provinciaal jongerenprogramma GRUTS en de Reinwardt Academie (6 mei), deelname aan de FARO Conventie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in Maastricht en Heerlen (16 en 17 mei), aanwezigheid bij de opening van museum Krona in Uden, lezing van de directeur over vijftig jaar persoonlijke kerkgeschiedenis in het jubilerende kerkje van Bokhoven (23 maart), deelname aan inspiratiemiddag Innovatief Brabant in het NatLab te Eindhoven (24 januari) en de conferentie Kerkensie in de Abdij Mariënkroon in Nieuwkuijk (21 februari), presentatie voor creatief talent van het televisieprogramma 'Goud van Brabant' in concertzaal Willem II in Den Bosch (18 april), het hosten van een discussieshow over de toekomst van het Leer- en Schoenenmuseum uit Waalwijk tijdens de Dutch Design Week in Eindhoven in het kader van Innovatief Brabant (25 oktober), collegiaal zitting nemen in de jury van de Gelderse Erfgoedprijs ('De Gelderse Roos'), deelname aan een expertavond over de toekomst van de vestingwerken in Venlo (26 augustus), het geven van een masterclass over erfgoed en landbouw onder de titel 'Achteraf kijk je de koe in de kont' aan HAS Hogeschool in Den Bosch en – last but not least – het verzorgen van een historische kersttoespraak aan de medewerkers van private bankers Oyen & Van Eeghen, die gevestigd zijn aan Parade 17, het adres waar Erfgoed Brabant in 2009 is opgericht. Kortom, ook in 2019 was Erfgoed Brabant goed zichtbaar in presentaties en representaties.

Halen en brengen

Net als in voorgaande jaren waren medewerkers van Erfgoed Brabant ook in 2019 actief binnen allerhande landelijke en internationale gremia, zoals het Erfgoedplatform van Kunsten '92, het Landelijk Vakoverleg Erfgoededucatie, het Overleg Provinciale Erfgoedinstellingen in Nederland (OPEN), het Netwerk Digitaal Erfgoed en Europa Nostra. Bij al deze contacten laten we zien dat we niet alleen komen halen, maar in toenemende mate ook komen brengen. Er wordt vanuit Nederlands perspectief steeds meer naar Noord-Brabant gekeken als een voortrekkersregio op het gebied van erfgoed, met name de integrale insteek, internationalisering, jongerenbeleid, erfgoededucatie en digitalisering. Daarmee wordt Erfgoed Brabant steeds meer gezien als een serieuze partner op het gebied van erfgoedontwikkeling. Bijzondere vermelding in dit verband verdient het lidmaatschap vanuit Erfgoed Brabant van de jury van de prestigieuze BNG Bank Erfgoedprijs voor de beste erfgoedgemeente van Nederland. Op een congres in Leiden, de vorige winnaar, maakte juryvoorzitter Ina Adema de nieuwe winnaar van deze prijs bekend: de gemeente Rheden.

Bevochten Brabant: Zuiderwaterlinie en Crossroads Brabant

In 2019 continueerden wij de productieve en projectmatige samenwerking met de Provincie binnen de verhaallijn Bevochten Brabant. Een van de lopende projecten waarin mooie resultaten zijn behaald is de Zuiderwaterlinie. In 2019 heeft Erfgoed Brabant haar rol als procesbegeleider bij het vasthouden en het uitbreiden van draagvlak voor de Zuiderwaterlinie nader ingevuld. Verder zijn wij als adviseur betrokken bij diverse deelprojecten, ook in de internationale samenwerking binnen Efforts. Naast deelname aan het projectteam en het uitvoeren van de kassiersfunctie en de administratie hield Erfgoed Brabant zich in 2019 inhoudelijk met name bezig met het opzetten van een kennis- en onderzoeksagenda, het duurzaam vastleggen en ontsluiten van de onderzoeksresultaten en het stimuleren van belangstelling bij erfgoeddeskundigen langs de linie. Circa 35 heemkundigen waren in 2019 betrokken bij deze zogenoemde Erfgoedcafés. Verder hield de directeur van Erfgoed Brabant twee lezingen over verleden, heden en toekomst van de Zuiderwaterlinie, in Fort Lunet in Raamsdonksveer op 27 mei en in Fort Sabina op 5 juni. Door een bestuursvacuüm eind 2019 is door de bestuurders van de Zuiderwaterlinie Alliantie pas op de plaats gemaakt. In afwachting van uitsluitel hieromtrent is Erfgoed Brabant in opdracht van de verantwoordelijk regisseur doorgegaan met de uitvoering van de kennisagenda. Verdere initiatieven voor 2020 wachten we af. Het andere project, Crossroads Brabant '40-'45 (meer bekend onder de campagnenaam Brabant Remembers), kwam in het najaar van 2019 tot een hoogtepunt tijdens de 75-jarige bevrijdingsherdenking van Noord-Brabant. In het oog springende activiteiten waren het Dilemmadoolhof in Bergen op Zoom, de 75 maquettes met 'Stilllevens' van social artist Rocco Verdult en de publicatie van het boek 'Brabant, brug naar vrijheid', waarvoor Erfgoed Brabant de gestorytelde vensterverhalen en essays aanleverde. Samen met de honderden verhalen die uiteindelijk niet in deze selectie kwamen, hebben we deze verhalen duurzaam digitaal opgeslagen op BrabantsErfgoed.nl. Daarbij kwamen ook de 88 minidocumentaires die Omroep Brabant van de verhalen maakte en in het jubileumjaar heeft uitgezonden. Daarnaast had Erfgoed Brabant ook als adviseur zitting in het bestuur van de stichting Crossroads Brabant, die door collega-organisatie VisitBrabant met provinciale middelen ondersteund wordt. In 2019 kreeg Erfgoed Brabant ook de opdracht om een conferentie rondom herdenken en jongeren te organiseren. Deze 'Past:Forward Conference' vond van 9 tot en met 11 september plaats in Eindhoven en Waalre. Een projectteam van 15 Nederlandse jongeren (afkomstig uit 6 verschillende provincies) maakte onder leiding van Erfgoed Brabant een interactief en innovatief programma over de toekomst van herdenken. Maar liefst 60 jongeren uit 7 verschillende landen wisselden in verschillende samenstellingen kennis en ervaring uit en dachten na over het toekomstbestendig maken van herdenken en herinneren in interregionale context. Er werden diverse nieuwe werkvormen ingezet: van *pillow talks* tot *human libraries*, buitentheater en vertelkunst. Een online gestreamde talkshow markeerde elke avond de oogst. Deze multiculturele kennisuitwisseling mondde uit in een live door Omroep Brabant uitgezonden bijdrage aan de jaarlijkse Herdenking van Brabantse Gesneuvelden in Waalre.

Religieus Brabant: Brabants Kloosterleven

Nieuw in 2019 was onze deelname aan het projectteam van 'Brabants Kloosterleven' in het kader van de provinciale verhaallijn Religieus Brabant. Het project heeft als doel de verhalen van de Brabantse kloosters onder de aandacht te brengen bij een breder publiek en het kloostererfgoed, waar mogelijk, toeristisch recreatief te ontsluiten. Het projectteam richt zich op vijf deelprojecten: kloosternetwerk, kloosterpad, kloosterproducten, kloosterwaarden en jubileumjaar 2021, waarin verschillende Brabantse kloosters een kroonjaar vieren. Aan Erfgoed Brabant is gevraagd om mee te denken over het koppelen van bestaande en nieuwe verhalen (in de vorm van collecties, video, biografieën, et cetera) aan de deelprojecten deze bij een breed publiek onder de aandacht te brengen. Dat doen we

op drie manieren: via de deelprojecten van het kloosternetwerk, via advisering aan lokale partners die bezig zijn met een project over het kloosterleven, en via instrumenten van Erfgoed Brabant, zoals colleges, debatavonden, podcasts en BrabantsErfgoed.nl.

We richten ons daarbij op het beter ontsluiten van reeds bestaande online en offline verhalen. Daarnaast laten we nieuwe verhalen ontwikkelen als dit nodig is om de andere deelprojecten te versterken of als blijkt dat er lacunes zijn. In dit kader heeft Erfgoed Brabant in 2019 de volgende activiteiten uitgevoerd: samenstelling en coördinatie van vier zomercolleges (zie hiervoor Academie), een artikel van Marga Arendsen over kloosters en vrouwen op BrabantsErfgoed.nl, het verrichten van research naar bestaande video's over het kloosterleven in Brabant als aanvulling op het kloosterpad en het verzorgen van een workshop Storytelling aan 8 deelnemers tijdens de netwerkdag Brabants Kloosterleven op 31 oktober 2019. Het project krijgt in 2020 een vervolg.

Erfgoedgemeenschappen

In het najaar van 2019 wist Erfgoed Brabant een subsidie van het ministerie van OCW te verwerven voor deelname aan het landelijke inventarisatieproject FARO, dat door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed wordt gecoördineerd. Het de bedoeling dat we vanuit Noord-Brabant bouwstenen aanleveren voor de mogelijke ratificering door de Nederlandse overheid van het Verdrag van Faro. Hierin staat niet zozeer het erfgoed zelf centraal als wel de mensen die zich met dat erfgoed beziggehouden en de wijze waarop erfgoed kan bijdragen aan welzijn, participatie en sociale cohesie. Het onderzoeksvoorstel van Erfgoed Brabant richt zich op het functioneren van participatieve erfgoedgemeenschappen in Noord-Brabant, in kwantitatief en kwalitatief opzicht. Uitvoering van dit project vindt plaats in de eerste helft van 2020. Uit de inventarisatie volgen mogelijk later in 2020 een aantal pilotprojecten in de regio om antwoorden te vinden op de leervragen die vanuit de RCE zijn gesteld.

Een mooi voorbeeld van het betrekken van de brede gemeenschap bij erfgoed is het project Community Archeology in Rural Environment (CARE) van de Universiteit van Amsterdam. Hierbij is een zevental plaatsen in het Groene Woud gekozen, waarin archeologen samen met de bevolking wetenschappelijk onderzoek gaan verrichten door in verschillende achtertuinen proefputjes van telkens één vierkante meter te graven. Door massale inzet hoopt men zo de archeologische ondergrond in korte tijd goed in kaart te brengen. Deze vorm van *citizen science* is voor Nederland vernieuwend. Daarom heeft Erfgoed Brabant, naast adviserende ondersteuning van het project, besloten de jaarlijkse regionale inspiratiedag voor de Nationale Archeologiedagen geheel in het teken van CARE te stellen. Op zondag 28 april kwamen zo'n 75 belangstellenden bijeen in de Tiendschuur in Best om te horen en te praten over dit innovatieve project. Gedeputeerde Henri Swinkels verzorgde de officiële aftrap van CARE. De Nationale Archeologiedagen op 11 en 12 oktober trokken in totaal 40.000 bezoekers, verdeeld over 350 locaties. In Noord-Brabant waren 23 activiteiten georganiseerd. Erfgoed Brabant verzorgde hierbij een deel van de communicatie.

Een jaarlijks terugkerend evenement binnen de erfgoedgemeenschap is ook de 'Dag van de Brabantse Volkscultuur'. In 2019 was het thema 'Vermaak'. Wederom werd samengewerkt met Brabants Heem, de Historische Vereniging Brabant en de Universiteit van Tilburg. De dag vond plaats op 2 november in Koningsoord, het voormalige Trappistinnenklooster te Berkel-Enschot. De opkomst bedroeg 50 deelnemers.

Niet goed uit de verf

Een aantal activiteiten binnen de programmalijn Netwerk is door verschillende oorzaken (capaciteitsproblemen, verschuiven in tijd, geen vraag of behoefte) niet goed uit de verf gekomen. Zo

is binnen het traject van de Kerkenvisie in 2019 geen beroep gedaan op de deskundigheid van Erfgoed Brabant. Hetzelfde geldt voor deelname aan de projectentafel van het ErfgoedLab. Uiterst beperkt adviserend was ook onze rol binnen het convenantoverleg rondom het erfgoed van Vincent van Gogh. De bijeenkomsten van de Cultuuralliantie stonden eveneens in 2019 op een lager pitje en beperkten zich tot directie-overleg, deelname aan CmK (zie hiervoor), beperkte advisering in het Impulsgeldenprogramma en een incidenteel communicatie-overleg. Bij de samenstelling van een nieuwe editie van monitor 'De waarde van cultuur' is Erfgoed Brabant niet betrokken. De beoogde bijdrage van Erfgoed Brabant aan het World Creativity Forum, dat in 2019 in onze provincie werd gehouden, beperkte zich tot het geven van inspiratie tijdens een startbijeenkomst. Daarna zijn wij niet meer benaderd om een deel van het programma voor onze rekening te nemen. Onze rol bij Open Monumentendag was klein: wij verzorgden in eigen huis enkele lezingen over de geschiedenis van het Museumkwartier. Tot slot is het provinciaal strategische communicatie-overleg over onder meer de vier verhaallijnen niet van de grond gekomen. De indruk bestaat dat dit onder meer te maken had met het uitstel van de nieuwe kadernota Erfgoed en de politiek-bestuurlijke strubbelingen in najaar, waardoor veel zaken *on hold* werden gezet.

Resultaten Netwerk in cijfers

- 11 partners actief in de Erfgoed Alliantie Brabant
- 56 kandidaten voor de Brabantse Erfgoedprijs aangemeld, 8 op shortlist, 3 genomineerden, 3.574 stemmen van het publiek, 1 winnaar: Home Computer Museum te Helmond
- 200 gasten op de erfgoedontmoeting in DePetrus in Vught ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van Erfgoed Brabant en de uitreiking van de Brabantse Erfgoedprijs 2019
- 3 keer Café de Zachte G georganiseerd: Alphen (130 bezoekers), Sint-Michielsgestel (120 bezoekers), Helmond (20 passanten)
- 70 jongere erfgoedprofessionals uit 20 landen actief tijdens de Capacity Building Days in Athene, 17-21 juni 2019
- 35 heemkundigen als deelnemers van de Erfgoedcafés van de Zuiderwaterlinie
- 88 persoonlijke oorlogsverhalen in boek Crossroads Brabant, honderden op website geplaatst
- 60 jongeren uit 7 landen doen mee aan de Crossroads-conferentie 'Past-Forward' in Eindhoven en Waalre, 9-11 september 2019
- 8 deelnemers aan de workshop Storytelling op de netwerkdag 'Brabants Kloosterleven'
- 75 belangstellenden bij de inspiratiedag voor de Nationale Archeologie Dagen, tevens officiële aftrap van het project Community Archeology in Rural Environment (CARE) van de Universiteit van Amsterdam
- 23 locaties in Noord-Brabant doen mee aan de Nationale Archeologie Dagen op 11 en 12 oktober 2019
- 9 leden bij de Erfgoedbènde, gevolgd door 350 volgers op Facebook
- 50 deelnemers aan de Dag van de Volkscultuur op 2 november 2019 in Berkel-Enschot

2.6 Bedrijfsvoering

Bestuur en directie

Het directieteam, bestaande uit de directeur-bestuurder en de adjunct-directeur, functioneerde in 2019 goed en collegiaal. Speciale aandacht ging wederom uit naar het beter sturen op de tijdige besteding van budgetten en het strakker organiseren van de personele organisatie. Het periodieke overleg tussen de directie en de accounthouder bij de provincie is ook in 2019 soepel en constructief verlopen. Hetzelfde geldt voor het contact met het bureauhoofd erfgoed, maar wisselingen in personele bezetting en organisatie binnen het provinciehuis baarden ons zorgen. Tot slot heeft de directie zoals gebruikelijk in 2019 periodiek overleg gevoerd met de personeelsvertegenwoordiging (PVT). De interne communicatie is en blijft een voortdurend punt van aandacht. Wat de directie betreft is dit zorgpunt een kwestie van wederkerigheid: halen en brengen. De samenwerking met de PVT verloopt prima en wordt door de directie bijzonder gewaardeerd.

Personeel

Op 1 januari 2019 was de omvang van de personeelsformatie 19,90 fte. Op 31 december 2020 was het aantal 20,50 fte. De toename heeft te maken met het feit dat we, om een versnelling mogelijk te maken in de ontwikkeling van de lijnen Platform en Academie, extra (tijdelijk) personeel hebben aangetrokken. Omdat Erfgoed Brabant grote waarde hecht aan de inbreng van jongere erfgoedwerkers zijn we in 2017 een traject gestart met vier Erfgoedtalenten voor een periode van zes maanden. Ook in 2019 hebben wij een Erfgoedtalent een traject aangeboden. Door de inzet van jongere medewerkers hebben we enerzijds qua leeftijd en qua competenties een betere balans in het personeelsbestand weten te bewerkstelligen, anderzijds houden we zo de stijging van de personeelslasten beter onder controle. Voor de volledigheid wordt hier vermeld dat Erfgoed Brabant twee leerstoelen aan Tilburg University beheert en ondersteunt, te weten de bijzondere leerstoel Cultuur in Brabant (0,4 fte) en de bijzondere leerstoel Diversiteit in Taal en Cultuur (0,4 fte). Beide functionarissen zijn echter niet bij ons in dienst. De middelen die we voor de leerstoelen ontvangen maken onderdeel uit van de structurele exploitatiesubsidie. Verder maakt Erfgoed Brabant voor diverse specifieke werkzaamheden gebruik van verschillende inhuurkrachten. Het ziekteverzuimpercentage bedroeg in 2019 gemiddeld 2,36%. Dat is lager dan het landelijke gemiddelde van 4%. Om het collectieve gevoel binnen de organisatie te bevorderen zijn we in oktober 2017 gestart met het actieprogramma 'Frisse Peper'. Naast een aantal collectieve bijeenkomsten hebben we gewerkt met verschillende werkgroepen. Eind 2018 hebben wij een ESF-subsidie aangevraagd en verworven ('Duurzame inzetbaarheid bedrijven'). In dit kader is onder meer begin 2019 een tweedaagse communicatietraining gegeven, waaraan 11 collega's hebben deelgenomen. Medio 2019 hebben interviews met alle medewerkers plaatsgevonden. Deze interviews hadden het doel om de eventuele ontwikkelbehoefte in kaart te brengen. Daar kwam uit dat er op dat moment verder geen behoefte meer bestond aan externe groepsbegeleiding en dat de resultaten uit de experimenten van de verschillende werkgroepen waren geborgd in de processen. De directie heeft vervolgens het besluit genomen om het Frisse Peper-traject af te ronden. Voor individuele ontwikkeling van collega's hadden we in 2019 een beperkt budget beschikbaar.

Medewerkers in 2019

Anneke Lelifeld	Communicatie	0,80 fte
Annette Gaalman	Collecties en digitalisering, projectleiding	0,90 fte
Anne-Wil Maris	Evenementen en relatiebeheer, projectleiding	0,90 fte
Britt Jennissen (vanaf mei)	Projectmedewerker Communicatie	0,80 fte
Cris Kremers	Digitalisering, projectleiding	1,00 fte
Dieuwertje de Nigtere	Educatie en evenementen	0,80 fte
Dik Elings	Financiën	1,00 fte
Doret Eeken	Ondersteuning erfgoedveld en evenementen	0,67 fte
Floor Zwertbroek (vanaf oktober)	Projectmedewerker Educatie	0,80 fte
Francisca Priem (t/m augustus)	Projectmedewerker evenementen	0,60 fte
Heleen Regenspurg (vanaf september)	Academie website	0,80 fte
Iris Dracht	Digitalisering	0,60 fte
Irry Vervoord (t/m december)	Administratie en projectondersteuning	0,80 fte
Jeroen Lesuis (vanaf oktober)	Projectmedewerker Platform	0,67 fte
Jos Swanenberg	Ondersteuning erfgoedveld	0,60 fte
Josewine Hubers	Administratie en projectondersteuning	0,80 fte
Lara Boon (t/m juli)	Academie en Nationale Archeologiedagen	0,60 fte
Laura Hondebrink (t/m december)	Goud van Brabant (tv)	0,67 fte
Mark Mooren	Zakelijke directie	1,00 fte
Marloes van de Hei (gedetacheerd)	Projectleider Religieus Brabant	0,80 fte
Monique Groot	Ondersteuning erfgoedveld, projectleiding	0,80 fte
Ninke van der Heijden	Educatie, digitalisering en projectleiding	0,90 fte
Patrick Timmermans	Algemene directie, relaties en representatie	1,00 fte
Peer Verbruggen	Digitalisering en redactie Brabants Erfgoed	1,00 fte
Robin Hoeks	Redactie Brabants Erfgoed	0,80 fte
Rolf Vonk	Educatie en ondersteuning erfgoedveld	1,00 fte
Sies Vonk (vanaf december)	Digitaal Erfgoed Coach	0,60 fte
Tera Uijtdewilligen	Educatie en projectleiding Academie	0,90 fte
Wouter Loeff	Hoofdredactie Brabants Erfgoed	1,00 fte

Communicatie

De professionaliseringsslag op het gebied van communicatie die we in 2018 hebben ingezet is in 2019 gecontinueerd. Communicatie is in dit jaar meer dan voorheen integraal onderdeel gaan uitmaken van de vele projecten van Erfgoed Brabant: van plan tot persmoment. We dachten in communicatief opzicht nadrukkelijker mee aan de voorkant van de verschillende projecten, netwerkbijeenkomsten en evenementen, zoals de uitreiking van de Brabantse Erfgoedprijs, de Past:Forward jongerenconferentie, de Capacity Building Days, Maand van de Geschiedenis, zomercolleges, diverse Brabant Cloud inloopdagen, Museumshatten en Museumshatjes. Te denken valt aan werkzaamheden als het maken en versturen van uitnodigingen, begeleiding van drukwerk, persbenadering, corporate profilering online en op locatie.

Na de lancering van BrabantsErfgoed.nl en ErfgoedBrabantAcademie.nl in 2018 is er in 2019 geprobeerd meer nieuw bezoek te trekken en het bezoek dat al kwam langer op de websites te houden en ook voor herhaalbezoek te zorgen. Dit geldt ook voor BrabantCloud.nl en de corporate site ErfgoedBrabant.nl. Maandelijks kijken we via Google Analytics naar het bezoek van deze vier websites en sturen we redactioneel bij waar nodig. Ook maken we gebruik van de Google Grant een gratis AdWords advertentiebudget van 10.000 dollar per maand - beheerd door Afdeling Online - en

ingezet op ErfgoedBrabant.nl, Brabantserfgoed.nl, ErfgoedBrabantAcademie.nl. Via maandelijkse rapportages sturen we de campagnes bij.

Overzicht webstatistieken

Website	Gebruikers	Sessies	Paginaweergaven
ErfgoedBrabant.nl	29.548	41.731	100.105
ErfgoedBrabantAcademie.nl	13.807	21.013	51.943
BrabantsErfgoed.nl	119.696	164.626	415.617
BrabantCloud.nl	3.105	4.683	10.251
Totaal	166.156	232.053	577.916

Verder hebben we in 2019 zwaarder ingezet op social media. Zo groeiden we op LinkedIn van 700 naar 870 volgers, op ons corporate Facebook-kanaal van 1.200 naar 1.341 volgers en op Twitter van 2.200 naar 2.435 volgers. Ook berichten van ErfgoedBrabantAcademie.nl en BrabantCloud.nl worden via deze socials verspreid. We bliezen nieuw leven in onze Instagram-account die sinds 2017 niet meer werd gebruikt. Op dit kanaal hebben we in 2019 ruim 200 volgers verzameld. Voor BrabantsErfgoed.nl hadden we in 2019 aparte socials: Instagram (van 1.500 naar 2.100 volgers), Facebook (van 3.500 naar 6.000 volgers) en Twitter (van 300 naar 450 volgers). Afdeling Online hield de kanalen van BrabantsErfgoed.nl voor ons bij in 2019.

In 2019 verstuurdde we 12 corporate nieuwsbrieven: elke maand 1. Het mailbestand groeide van 2.500 abonnees uit naar 3.000 abonnees. De Erfgoed Brabant nieuwsbrief wordt goed gelezen: circa 60 procent opent deze en een kwart klikt ook door naar de website. Tot slot hebben de andere website eigen nieuwsbrieven gericht op de doelgroepen die zij bedienen. Voor informatie zie hiervoor bij het verslag van de inhoudelijke programmalijnen Platform en Academie.

Financieel

Administratief-financieel is Erfgoed Brabant helemaal op orde en bij de tijd. Ook in 2019 heeft de medewerker financiën zelf een concept-jaarrekening opgesteld. In 2019 heeft Erfgoed Brabant aan baten een bedrag van € 2.900.886 ter beschikking gehad. Dit bedrag is als volgt opgebouwd:

- Structurele subsidie: begroot € 1.815.588, gerealiseerd € 1.815.588
- Tijdelijke/incidentele subsidies: begroot € 467.900, gerealiseerd € 667.757
- Eigen inkomsten: begroot € 162.500, gerealiseerd € 417.541

Qua inkomsten bleef Erfgoed Brabant ook in 2019 grotendeels afhankelijk van structurele en incidentele subsidies en opdrachten van de provincie. De structurele subsidie, het grootste deel van het beschikbare budget, werd wederom niet geïndexeerd, waardoor het tekort cumulatief is opgelopen. Dit tekort is ondervangen door de meerjarige subsidiegelden die we in ieder geval tot en met 2019 voor de doorontwikkeling van Platform en Academie ontvingen. Deze gelden vallen onder de post Tijdelijke/incidentele subsidies. In 2019 is deze post aanmerkelijk groter dan begroot. Dat heeft onder meer te maken met extra eenmalige projectgelden (voor Museumschatten, de Capacity Building Days, Heilige Huisjes, ondersteuning Goud van Brabant en voor een project binnen Religieus Brabant). Voor de realisering van deze projecten trokken we tijdelijk extra personeel aan, maar het

meeste geld was bestemd als materieel budget om de projecten uit te voeren. Daarmee blijft de druk op de bestaande vaste formatie, die mede veroorzaakt wordt door het achterwege blijven van de jaarlijks indexering, bestaan. Voor de volgende beleidsperiode moet hiervoor een structurele oplossing gevonden worden. Anders dreigt er weer, zoals in 2012, een situatie te ontstaan dat we iedereen hard nodig hebben en daarom binnen boord zouden moeten houden, maar dat we tegelijkertijd amper spek op de botten hebben (materieel budget) om kwaliteitsvolle projecten ook daadwerkelijk uit te voeren: we hebben dan wel de mensen, maar we kunnen eigenlijk weinig doen. In dit verband is het verheugend te constateren dat we in 2019 aanzienlijk meer eigen inkomsten hebben weten te verwerven dan voorzien. Dit betrof echter gelden die niet vrij in de basisexploitatie zijn in te zetten, maar gelden voor specifieke projecten, zoals abonneegelden van 'In Brabant', meer betaalde dienstverlening aan derden, hogere bijdragen voor de Brabant Cloud, het educatieproject over Van Gogh, de jongerenconferentie Past:Forward, en bijdragen van derden voor de Capacity Building Days. Bijzondere vermelding verdienen de extra bijdragen vanuit het Rijk: 50.000 voor de inzet van een digitaal erfgoedcoach namens het NDE en 43.000 euro voor het FARO-project. Gelden dus waarvoor extra krachten hebben aangetrokken of gelden die in hun geheel rechtstreeks ten goede kwamen aan partners in het veld. Dus we moeten ons niet blind staren op deze incidentele extra middelen. Positief is wel dat we blijkbaar in staat zijn alternatieve financiële wegen te bewandelen, waardoor de verhouding tussen provincie subsidie en eigen inkomsten in 2019 op 80,92% en 19,08% lag (in 2018 was dat 82,50% en 17,50%).

De lasten van Stichting Erfgoed Brabant bedroegen in 2019 in totaal € 2.927.921, waardoor we een negatief resultaat hadden uit gewone bedrijfsvoering, hetgeen grotendeels werd gecompenseerd door voorziene onttrekkingen uit bestemmingsfondsen. Een klein deel van het negatieve resultaat viel ten laste van de egalisatiereserves. De lasten waren als volgt verdeeld:

- Personeelskosten: begroot € 1.512.585, gerealiseerd € 1.438.826
- Organisatiekosten: begroot € 98.000, gerealiseerd € 167.285
- Huisvestingskosten: begroot € 170.500, gerealiseerd € 167.084
- Automatiseringskosten: begroot € 50.000, gerealiseerd € 86.305
- Projectkosten: begroot € 664.903, gerealiseerd € 1.023.422

De post Personeelskosten, veruit de grootste post aan de lastenkant, pakte in 2019 lager uit dan voorzien. Dit heeft enerzijds te maken met het toerekenen van de kosten van tijdelijke krachten aan de post Projectkosten, anderzijds hebben we de voorziene onttrekking uit de reserves voor het aantrekken van extra personeel niet in zijn geheel hoeven aan te spreken, mede door projecten *leaner* en *meaner* uit te voeren dan begroot en daarvoor ook jonge en daarmee ook goedkopere krachten in te zetten. De post Organisatiekosten is beduidend hoger dan begroot. Dit heeft grotendeels te maken met de financiële inzet voor het tijdschrift 'In Brabant', die voor 2019 niet meer was begroot, alsmede niet begrote algemene kosten, advieskosten (onder meer een advocaat in verband met een rechtszaak) en extra afschrijvingskosten en accountantskosten. De kosten voor automatisering lagen ook hoger dan voorzien. Dit is het gevolg van meer hostingskosten en dataopslag op de twee bestaande en twee nieuwe websites van Erfgoed Brabant. Verder zijn we ook structureel meer geld kwijt aan onze geautomatiseerde kantooromgeving: er was meer schijfruimte nodig om onze activiteiten, die veel meer dan vroeger van de nodige audiovisuele middelen zijn voorzien, goed te archiveren. Voor de toelichting op de forse verhoging op de post Projectkosten en andere financiële detailszaken wordt hier verwezen naar de uitgewerkte verantwoording van de financiële ontwikkeling en resultaten van Erfgoed Brabant in het bijgevoegde financieel jaarverslag 2019.

3. Verslag Raad van Toezicht

In het kader van de Code Cultural Governance is in 2016 bewust gekozen om te werken met een Raad van Toezicht model. In 2019 bestond de Raad van Toezicht uit de volgende leden:

- Henk Willems, voorzitter
- Jan van Heijningen, secretaris
- Jaco Reijrink, audit-commissie
- Ans Buys, lid
- Mark van Stappershoef, lid

De Raad van Toezicht kwam in 2019 vijf keer bijeen: op 14 maart, 4 juli, 12 september, 28 oktober en 16 december. Op de agenda van de vergaderingen stonden, naast vaste punten als de goedkeuring van werkplan/begroting en bestuursverslag/jaarrekening, onder meer onderwerpen als de visievorming rondom nieuw beleid, de te volgen strategie in het kader van de provinciale bestuursperiode 2019-2022, het nieuwe bestuursakkoord en de wisselende politieke verhoudingen, de ontwikkelingen rondom de Erfgoed Alliantie Brabant, de gevolgen van de herziene Code Cultural Governance, evaluatie van de accountant en de uitgestelde waardering van de functie directeur-bestuurder.

Op de door de directie aangeboden stukken en voorstellen is vanuit de toezichhoudende rol gereflecteerd. Op onderdelen leidde dit tot nieuwe inzichten die in de beleids- en financiële documenten zijn verwerkt. Deze gedachtewisselingen vonden ook plaats aan de hand van presentaties door de directeur-bestuurder over actuele en toekomstige ontwikkelingen en uitdagingen voor Erfgoed Brabant. De Raad van Toezicht keek daarbij zowel naar de interne organisatie als naar de wijze waarop Erfgoed Brabant zich verhoudt tot de andere stakeholders in het erfgoedveld als ook tot de overheidspartijen (Provincie, gemeenten en Rijk). De Raad maakte daarbij gebruik van de expertise van zijn leden, hun ervaring, relaties en netwerken.

Een delegatie van de Raad voerde functionerings- en beoordelingsgesprekken met de directeur-bestuurder. In dat kader is een 360-graden feedback opgesteld. De resultaten daarvan zijn besproken in de Raad en vervolgens met de directeur-bestuurder. De directeur-bestuurder maakt gebruik van een hem door de Raad aangeboden coachingstraject.

Gedurende het gehele jaar is op de diverse momenten invulling gegeven aan de representatieve taak. Leden van de Raad van Toezicht waren aanwezig bij door Erfgoed Brabant georganiseerde bijeenkomsten en bij externe overleggen met de bestuurders en ambtelijk medewerkers van de provincie.

Er is overleg gevoerd met een vertegenwoordiging van de medewerkers van Erfgoed Brabant met als doel van hen te vernemen wat er onder hen leeft, voeling te krijgen en te houden met de werkvloer. Daarbij maakte de Raad duidelijk wat zijn rol is binnen de organisatie en heeft hij met de afvaardiging van het personeel vanuit die invalshoek van gedachten gewisseld. Een aantal medewerkers hielden in 2019 een presentatie over hun werkzaamheden binnen de organisatie. Dit zal in 2020 worden voortgezet.

erfgoed brabant

Tot slot zij hier vermeld dat 2019 het laatste jaar van voorzitter Henk Willems was. Hij heeft zich gedurende een groot aantal jaren met grote toewijding ingezet voor Erfgoed Brabant en een belangrijke bijdrage geleverd aan de transitie naar en de huidige organisatie. Daarvoor verdient hij grote waardering. De vacature is openbaar bekend gemaakt. In 2020 wordt besloten wie de voorzittershamer zal overnemen.

erfgoed brabant

4. Financieel verslag

4.1 Algemene gegevens

Rechtsvorm	Stichting
Bedrijfsadres	Waterstraat 16 5211 JD 's-Hertogenbosch
Directeur-bestuurder	P.J.G.M. Timmermans
Raad van Toezicht	M.W.A.M. van Stappershoef J.W.M. Buys J.G.I.M. Reijrink J.A.M. van Heijningen J. van der Woude
Stichtingsactiviteiten	Erfgoed Brabant versterkt, ondersteunt en verbindt het erfgoedveld, onderwijs en beleidsmakers in het verkennen, behouden en doorgeven van het veelzijdige verhaal van Brabant. Erfgoed Brabant doet dit door projecten uit te voeren die kennisuitwisseling mogelijk maken, kwaliteit in het beheer en overdracht van erfgoed bevorderen en door nieuwe verbindingen en frisse blikken te stimuleren.

4.2 Balans per 31 december 2019 (na verwerking voorstel resultaatbestemming)

ACTIVA

	31-dec-19		31-dec-18	
	€	€	€	€
<u>Vaste activa</u>				
<u>Materiële vaste activa</u>				
Andere vaste bedrijfsmiddelen		37.352		60.680
<u>Vlottende activa</u>				
<u>Vorderingen</u>				
Debiteuren	6.562		28.356	
Overige vorderingen	<u>57.291</u>		<u>91.014</u>	
		63.853		119.370
<u>Liquide middelen</u>		1.124.090		890.963
		<u>1.225.295</u>		<u>1.071.013</u>

PASSIVA

	<u>31-dec-19</u>		<u>31-dec-18</u>	
	€	€	€	€
<u>Eigen vermogen</u>				
Egalisatiereserve Provincie Noord-Brabant	132.121		138.083	
Egalisatiereserve Erfgoed Brabant	35.549		36.955	
Bestemmingsfondsen Provincie Noord-Brabant	280.335		355.845	
Bestemmingsfondsen overig	<u>168.247</u>		<u>112.405</u>	
		616.252		643.288
<u>Voorzieningen</u>				
Voorzieningen		34.945		22.817
<u>Kortlopende schulden</u>				
Crediteuren	127.929		128.826	
Belastingen en premies sociale verzekeringen	132.406		77.810	
Pensioenfondsen	2.362		434	
Overige schulden en overlopende passiva	<u>311.401</u>		<u>197.838</u>	
		<u>574.098</u>		<u>404.908</u>
		<u>1.225.295</u>		<u>1.071.013</u>

4.3 Staat van baten en lasten over 2019

	01-01-19 t/m 31-12-19	begroting 2019	afwijking begroting / realisatie	01-01-18 t/m 31-12-18
	€	€	€	€
<u>Baten</u>				
Structurele subsidies Provincie Noord-Brabant	1.815.588	1.815.588	-	1.815.588
Tijdelijke/incidentele subsidies en opdrachten Provincie Noord-Brabant	667.757	467.900	199.857	742.629
Eigen inkomsten	417.541	162.500	255.041	385.424
Mutatie bestemmingsfondsen	-	50.000	-50.000	-
	<u>2.900.886</u>	<u>2.495.988</u>	<u>404.898</u>	<u>2.943.641</u>
<u>Lasten</u>				
Personeelskosten	1.483.826	1.512.585	-28.759	1.424.450
Organisatiekosten	167.283	98.000	69.283	182.662
Huisvestingskosten	167.084	170.500	-3.416	155.585
Automatiseringskosten	86.305	50.000	36.305	108.392
Projectkosten	<u>1.023.422</u>	<u>664.903</u>	<u>358.519</u>	<u>961.325</u>
	<u>2.927.920</u>	<u>2.495.988</u>	<u>431.932</u>	<u>2.832.414</u>
Resultaat uit gewone bedrijfsuitvoering	-27.035	-	-27.035	111.227
<u>Dotaties en onttrekkingen</u>				
Mutaties in bestemmingsfondsen	<u>19.667</u>	<u>-</u>	<u>19.667</u>	<u>-155.621</u>
	<u>19.667</u>	<u>-</u>	<u>19.667</u>	<u>-155.621</u>
Resultaat voor verwerking resultaatbestemming	-7.368	-	-7.368	-44.394
Verwerking resultaat in de egalisatiereserve	7.368	-	7.368	44.394

4.3.1 Kasstroomoverzicht

Exploitatieresultaat		-7.368
Afschrijvingskosten		
Inventaris & inrichting	<u>23.328</u>	23.328
Mutaties bestemmingsfondsen	-19.668	
Mutaties voorzieningen	<u>12.128</u>	-7.540
Mutaties werkkapitaal		
Vorderingen	55.517	
Kortlopende schulden	<u>169.190</u>	224.707
Kasstroom uit operationele activiteiten / netto kasstroom		233.127
Eindstand liquide middelen	1.124.090	
Beginstand liquide middelen	<u>890.963</u>	233.127

4.4 Toelichting op de jaarrekening

4.4.1 Grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

Schattingen

Bij het opstellen van de jaarrekening maakt de directie van de stichting schattingen en gaat van bepaalde veronderstellingen uit die van invloed kunnen zijn op de waardering van de activa, passiva en de uitkomsten van staat van baten en lasten. De werkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen en veronderstellingen. Deze eventuele verschillen worden in het volgend boekjaar verwerkt.

4.4.2 Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 640 "Organisaties zonder Winststreven". De waardering van activa en passiva is gebaseerd op het stelsel van historische kosten. Hierna niet genoemde activa en passiva zijn voor de nominale waarde in de balans opgenomen.

Financiële instrumenten

De onderneming maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van financiële instrumenten, die in de balans als activa en passiva zijn verantwoord. De op de balans opgenomen financiële instrumenten bestaan voornamelijk uit handelsdebiteuren, liquide middelen en leveranciers- en handelskredieten. Over deze financiële instrumenten loopt de onderneming rente- en kredietrisico. De onderneming maakt geen gebruik van afgeleide financiële instrumenten om deze risico's af te dekken.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen. De afschrijvingen zijn in het algemeen lineair berekend en gerelateerd aan de verwachte economische levensduur, met inachtneming van de restwaarde.

Vorderingen

Debiteuren

De debiteuren zijn bij de eerste verwerking in de balans gewaardeerd tegen de nominale waarde. Voorzieningen wegens oninbaarheid zijn in mindering gebracht op de aldus bepaalde waarde van de vordering. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordelingen van de vorderingen.

Voorzieningen

Algemeen

Voorzieningen worden gevormd voor verplichtingen en verliezen die op balansdatum in rechte afdwingbaar zijn of zijn aan te merken als een "feitelijke" verplichting, waarbij het waarschijnlijk is dat voor de afwikkeling van die verplichting of verlies, middelen of andere activa de onderneming zullen verlaten en van de verplichtingen en verliezen een betrouwbare schatting is te maken.

Het bedrag dat als voorziening wordt opgenomen is de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de betreffende verplichting en verliezen af te wikkelen. Bij deze schatting is zoveel mogelijk rekening gehouden met alle risico's en onzekerheden die samenhangen met de voorziening. Voor zover de uitgaven voor de afwikkeling van voorzieningen op derden kunnen worden verhaald, zijn deze vergoedingen niet in de voorziening betrokken, maar als een afzonderlijk actief op de balans opgenomen.

Tenzij anders vermeld in deze toelichting, zijn de voorzieningen gewaardeerd tegen de nominale waarde. Bij waardering tegen de contante waarde is de voorziening contant gemaakt tegen de actuele marktrente per balansdatum (disconteringsvoet voor belastingen), gebaseerd op hoogwaardige ondernemingsobligaties.

Langlopende en kortlopende schulden

Alle schulden, zowel de langlopende als de kortlopende, zijn bij de eerste verwerking in de balans gewaardeerd tegen de reële waarde. Als gevolg van het verschil tussen de marktrente en de nominale rente van deze schulden wijkt de balanswaarde van de schulden af van de nominale waarde.

4.4.3 Grondslagen voor de bepaling van de baten en lasten

Bepaling van baten en lasten

Algemeen

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengstwaarde van de in het boekjaar geleverde prestaties en de kosten en andere lasten over het boekjaar op basis van verkrijgingprijzen. Winsten op transacties zijn verantwoord in het jaar waarin ze zijn gerealiseerd; verliezen zijn verantwoord in het jaar waarin ze voorzienbaar waren, rekening houdend met de grondslagen voor voorzieningen.

Baten

Opbrengsten van diensten worden opgenomen op het moment dat de diensten zijn verricht of naar rato waarin de diensten zijn verricht. De kostprijs van deze diensten wordt aan dezelfde periode toegerekend.

Lasten

De lasten worden bepaald op basis van historische uitgaafprijzen. Afschrijvingen zijn berekend volgens de grondslagen vermeld bij de vaste activa.

Rentebaten en -lasten

De rentebaten betreffen het van derden ontvangen en te ontvangen bedrag aan interest over het boekjaar. De rentelasten betreffen het betaalde en te betalen bedrag aan interest over het boekjaar.

4.5 Toelichting balans per 31 december 2019

4.5.1 Vaste activa

Materiële vaste activa

Het waardeverloop van de materiële vaste activa is als volgt samen te vatten:

	31 dec. 2019	31 dec. 2018
	€	€
<i>Stand begin boekjaar</i>		
Aanschaffingsprijs	80.532	59.309
Cumulatieve afschrijvingen	-19.852	-22.129
Boekwaarde	<u>60.680</u>	<u>37.180</u>
<i>Mutaties</i>		
Investeringen inventarissen	-	50.403
Desinvestering	-10.287	-29.180
Desinvestering afschrijvingen	10.287	29.180
Afschrijvingen	-23.328	-26.903
	<u>-23.328</u>	<u>23.500</u>
<i>Stand einde boekjaar</i>		
Aanschaffingsprijs	70.245	80.532
Cumulatieve afschrijvingen	-32.893	-19.852
	<u>37.352</u>	<u>60.680</u>

De economische levensduur van de investeringen is als volgt:

Inventarissen	5 jaren
Automatisering	3 jaren

4.5.2 Vlottende activa

<u>Vorderingen</u>	31 dec. 2019	31 dec. 2018
	€	€
<u>Debiteuren</u>		
Debiteurensaldo einde boekjaar	7.056	28.939
af. voorziening wegens mogelijke oninbaarheid	-494	-583
	<u>6.562</u>	<u>28.356</u>
<u>Overige vorderingen</u>		
BTW 4e kwartaal	-	41.061
Overige vorderingen	2.443	8.903
Vooruitbetaalde kosten	30.700	4.132
Nog te ontvangen rente	285	580
Ziekengelden	7.067	-
Subsidie opleidingen	7.646	-
Stichting Beheer Museumkwartier	9.149	4.338
Subsidie Baronie project	-	32.000
	<u>57.291</u>	<u>91.014</u>

Alle vorderingen hebben een looptijd korter dan één jaar.

<u>Liquide middelen</u>		
Kas	41	177
ING, creditcard	-1.076	960
ING, zakelijke rekening 316557	39.283	29.595
ING, spaarrekening 316557	1.056.695	816.127
ING, zakelijke rekening 300140	92	61
ING, spaarrekening 300140	29.056	44.043
	<u>1.124.090</u>	<u>890.963</u>

De liquide middelen zijn vrij beschikbaar en terstond opeisbaar.

4.5.3 Eigen vermogen

	Stand per 1-1-2019 €	Toevoeging boekjaar €	Onttrekking boekjaar €	Mutaties boekjaar €	Stand per 31-12-2019 €
<u>Egalisatiereserve</u>					
Het verloop van de Egalisatiereserve is als volgt:					
Egalisatiereserve Provincie Noord-Brabant	138.083	-	5.962	5.962	132.121
Egalisatiereserve Erfgoed Brabant	36.955	-	1.406	1.406	35.549
	175.038	-	7.368	7.368	167.670
<u>Bestemmingsfondsen</u>					
<u>Bestemmingsfondsen Provincie Noord-Brabant</u>					
Bestemmingsfonds Museumschatjes	85.490	125.000	132.440	-7.440	78.050
Bestemmingsfonds Museumschatten	91.878	105.000	115.909	-10.909	80.968
Bestemmingsfonds Doorontwikkeling EAB en Platform	116.198	342.900	371.593	-28.693	87.505
Bestemmingsfonds Zuiderwaterlinie	1.013	-	1.013	-1.013	-
Bestemmingsfonds Leerstoel Cultuur in Brabant	8.208	53.800	56.841	-3.041	5.167
Bestemmingsfonds Leerstoel Taal en Cultuur	31.443	63.603	67.867	-4.264	27.179
Bestemmingsfonds Ondersteuning Brabants Erfgoed	21.615	-	20.150	-20.150	1.465
subtotaal	355.845	690.303	765.813	-75.510	280.335
<u>Bestemmingsfondsen overig</u>					
Bestemmingsfonds Historische publicaties	44.040	-	15.060	-15.060	28.980
Bestemmingsfonds Cultuureducatie met Kwaliteit	32.002	50.000	35.583	14.417	46.419
Bestemmingsfonds Externe projectgelden	36.363	42.500	75.363	-32.863	3.500
Bestemmingsfonds Digitale Erfgoed Coach (NDE)	-	50.000	3.653	46.347	46.347
Bestemmingsfonds project met FARO (Min. Van OC&W)	-	43.000	-	43.000	43.000
subtotaal	112.405	185.500	129.659	55.841	168.247
Totaal bestemmingsfondsen	468.250	875.803	895.472	-19.668	448.582
Totaal vermogen	643.288	875.803	888.104	-27.036	616.252

Toelichting Egalisatiereserves: De Provincie Noord-Brabant heeft bepaald dat deze reserve opgesplitst dient te worden in een gedeelte dat is opgebouwd met provinciale subsidie-inkomsten en een gedeelte dat tot stand is gekomen door andere inkomsten. De verdeling van het verlies in 2019 is als volgt tot stand gekomen: Ontvangen activiteitsubsidie (inclusief subsidie voor de twee leerstoelen) € 1.815.588, eigen inkomsten € 417.541, totaal € 2.233.129. In procenten: provinciaal deel 80,92%, Erfgoed Brabant deel 19,08%.

Toelichting Bestemmingsfondsen: Definitie bestemmingsfonds: een afgezonderd deel van het eigen vermogen met een beperkte bestedingsmogelijkheid, waarbij deze beperking is aangebracht door derden. Voor nagenoeg al deze fondsen is een bestedingsplan aanwezig.

Museumschatjes: In 2019 is subsidie ontvangen voor het project Museumschatjes (t.b.v. primair onderwijs). De besteding van deze gelden gebeurt in de periode september 2019 tot en met maart 2020. In deze periode kunnen scholen een museum bezoeken. Het saldo op 31 december 2019 van dit fonds kan dus nog worden uitgegeven in het eerste halfjaar 2020, omdat de facturen van de musea pas ontvangen worden nadat de bezoeken hebben plaatsgevonden.

Museumschatten: In 2019 is subsidie ontvangen voor het project Museumschatten (t.b.v. voortgezet onderwijs). De besteding van deze middelen gebeurt in de periode september 2019 tot en met juni

2020. In deze periode kunnen scholen een museum bezoeken. Het saldo op 31 december 2019 van dit fonds kan dus nog worden uitgegeven in het eerste halfjaar 2020.

Doorontwikkeling EAB en Platform: De Provincie Noord-Brabant heeft voor een periode van 3 jaar (2017 t/m 2019) tijdelijke gelden beschikbaar gesteld om deze projecten (Erfgoed Academie Brabant en Brabant Cloud/Brabants Erfgoed) door te ontwikkelen. Deze trajecten zijn in volle gang, diverse noodzakelijke acties zijn afgerond of in gang gezet. Op 31 december is een aantal acties al wel uitgezet, de verplichting is aangegaan, maar de (externe) werkzaamheden en de facturen komen in 2020. Vandaar dat de middelen hiervoor in dit fonds zijn opgenomen.

Zuiderwaterlinie: De Provincie Noord-Brabant heeft middelen beschikbaar gesteld voor het bekostigen van deelprojecten in het kader van het meer omvattende Zuiderwaterlinieproject. In 2019 zijn deze gelden volledig besteed.

Leerstoel Cultuur in Brabant en Leerstoel Taal en Cultuur: Erfgoed Brabant heeft een tweetal bijzondere leerstoelen gevestigd aan Tilburg University. Deze leerstoelen worden grotendeels betaald uit subsidiegelden die beschikbaar gesteld worden door de Provincie Noord-Brabant. De leerstoelen genereren ook zelf opbrengsten door het geven van cursussen, het houden van lezingen, etcetera. Het ene jaar wordt er meer uitgegeven dan in dat jaar aan subsidie ontvangen is, het andere jaar minder. Overschotten of tekorten worden via de fondsen voor deze leerstoelen verwerkt.

Ondersteuning Brabants Erfgoed: In 2018 heeft de Provincie Noord-Brabant middelen beschikbaar gesteld voor extra ondersteuning van Brabants Erfgoed. De besteding van deze middelen gebeurt door het tijdelijk (6 maanden) aanstellen van Erfgoedtalenten. In 2018 zijn er 2 Erfgoedtalenten geweest, in 2019 zijn er nog 2 Erfgoedtalenten aangesteld, waarbij 1 contract is doorgelopen tot en met januari 2020. Het saldo van dit fonds op 31 december 2019 is derhalve besteed in januari 2020.

Historische publicaties: Dit garantiefonds is bestemd voor tekorten in toekomstige uitgaven van publicaties door ZHC. Jaar van besteding is niet aan te geven. Dit fonds is indertijd gevormd met provinciale gelden. In 2019 is weer een deel van de beschikbare gelden aangewend voor het uitgeven van diverse publicaties. In 2020 zal door ZHC naar verwachting weer een beroep worden gedaan op (een deel van) de nog aanwezige gelden.

Cultuureducatie met Kwaliteit: De gelden die in het project CmK omgaan worden gebruikt voor diverse projecten en activiteiten die ten goede komen aan het erfgoedveld en het basis- en voorgezet onderwijs in Noord-Brabant. Deze activiteiten en projecten dragen bij aan het bereiken van de doelen horende bij de landelijke subsidieregeling Cultuureducatie met Kwaliteit vanuit OCW. Ons project is daar dus een onderdeel van. De subsidieregeling bestaat uit een eerste periode van 2013-2016, een tweede periode van 2017-2020 en er is een derde periode in voorbereiding voor de jaren 2021-2024. De gelden die Erfgoed Brabant ontvangt via Kunstloc worden gelijk over de jaren van een periode verdeeld.

Externe projectgelden: In 2018 is een aantal projectgelden ontvangen van externen. Deze projecten waren in 2018 nog niet afgewikkeld en hebben in 2019 een vervolg gekregen. Het betreft de volgende projecten: Educatieproject Van Gogh, project Crossroads Brabant 40-45, project Streeknetwerk Baronie (onderzoek naar samenwerking van een aantal musea) en tot slot het project Youth Summit, dat voor een deel door de Provincie Noord-Brabant wordt gefinancierd. In 2019 zijn 3 van de 4

genoemde projecten afgerond. Alleen voor het project Crossroads Brabant 40-45 was op 31 december 2019 nog een klein saldo in het fonds aanwezig. Dit bedrag is overigens in het eerste kwartaal 2020 tot besteding gekomen.

Bestemmingsfonds Digitaal Erfgoed Coach: Het NDE (Netwerk Digitaal Erfgoed) heeft middelen beschikbaar gesteld om voor een periode van 1 jaar (tot 31-12-2020) een Digitaal Erfgoed Coach aan te kunnen stellen. Deze coach dient ter ondersteuning van het erfgoed netwerk in Noord-Brabant in het kader van de nationale strategie digitaal erfgoed. Niet alleen Erfgoed Brabant heeft hiervoor deze gelden ontvangen, ook andere erfgoedinstellingen in Nederland hebben een dergelijke functionaris aangesteld. De subsidie is ontvangen in 2019, de uitvoering begint op 01-12-2019 en loopt tot en met 31-12-2020.

Bestemmingsfonds project met FARO: De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft middelen beschikbaar gesteld voor de volgende activiteiten: organisatie van een aantal praktijkwerkplaatsbijeenkomsten (ter introductie van het project aan potentieel betrokkenen en om interactief resultaten van het onderzoek te kunnen delen), inventariseren van bestaande lokale en regionale erfgoedgemeenschappen, opzetten en bemensen provinciaal steunpunt FARO. Uitvoering van dit project is in 2020, de subsidie is echter in 2019 ontvangen.

4.5.4 Voorzieningen

	Stand per 01-01-19 €	Toevoeging boekjaar €	Onttrekking boekjaar €	Stand per 31-12-2019 €
Het verloop van de voorzieningen is als volgt: Voorziening Groot onderhoud De Griffie	22.818	27.055	14.929	34.945

Toelichting Voorzieningen:

Voorziening Groot onderhoud De Griffie: Doel van deze voorziening is de kosten van onderhoud van het gebouw De Griffie gelijkmatig over een periode van 10 jaar ten laste van de resultaten over die jaren te laten vallen. Besteding zal dus in de komende jaren, wanneer de onderhoudskosten hoger worden dan de dotatie, plaatsvinden.

4.5.5 Kortlopende schulden

	31 dec. 2019	31 dec. 2018
	€	€
Crediteuren	127.929	128.826
<i><u>Belastingen en premies sociale verzekeringen</u></i>		
BTW afdracht 4e kwartaal	28.341	-
Loonbelasting / premies volksverzekering over de maand december	103.635	77.381
Premie PAWW	430	429
	<u>132.407</u>	<u>77.810</u>
<i><u>Schulden inzake pensioenen</u></i>		
Premies pensioenfondsen	<u>2.362</u>	<u>434</u>
<i><u>Overige schulden en overlopende passiva</u></i>		
Vooruitontvangen subsidie Zuiderwaterlinie (Gemeenten en Waterschappen)	61.700	12.867
Vakantiegeldverplichting	42.245	43.549
Verlofdagenverplichting	30.144	31.414
Loopbaanbudget conform cao-regeling	19.567	26.182
Nog te betalen netto loon	17.693	475
Nog te betalen accountants- en administratiekosten	10.725	7.087
Nog te betalen bankkosten	62	150
Nog te betalen aan Provincie Noord-Brabant inzake verdeelsubsidies t/m 2017	29.152	29.152
Nog te betalen aan Provincie Noord-Brabant inzake Museumsschatten 2018	43.313	-
Nog te betalen kosten onderzoek Museumsschatten	10.285	-
Vooruitbetaalde subsidies / bijdragen	-	450
Rekening-courant Stichting Knippenbergprijs	2.127	1.127
Nog te betalen premie ziekteverzekering	3.181	4.129
Nog te betalen Noordbrabants Museum (afrekening gemeenschappelijke kosten 4e kwartaal)	9.901	9.454
Nog te betalen Tilburg University (4e kwartaal Leerstoelen)	31.307	31.802
	<u>311.401</u>	<u>197.838</u>

4.6 Toelichting staat van baten en lasten over 2019

	2019	begroting 2019	afwijking begroting/ realisatie 2019	2018
<u>Baten</u>	€	€	€	€
<u>Structurele subsidies Provincie Noord-Brabant</u>				
Activiteitensubsidie (inclusief Leerstoelen)	1.815.588	1.815.588	-	1.815.588
<u>Tijdelijke / incidentele subsidies / opdrachten Provincie Noord-Brabant</u>				
Museumschatjes primair onderwijs	125.000	125.000	-	125.000
Museumschatten voortgezet onderwijs	105.000	-	105.000	108.833
Doorontwikkeling Erfgoed Brabant Academie en Brabant Cloud	342.900	342.900	-	342.900
Subsidie m.b.t. penvoerderschap Zuiderwaterlinie	-	-	-	2.750
Subsidie project Dodendraad	-	-	-	30.263
Bijdrage Provincie aan organisatie Capacity Building Days in Athene	10.000	-	10.000	-
Bijdrage Provincie aan project Heilige huisjes	10.000	-	10.000	-
Bijdrage ondersteuning Goud van Brabant (Erfgoedtalenten)	-	-	-	40.000
Bijdrage ondersteuning Goud van Brabant	35.000	-	35.000	35.000
Bijdrage Provincie aan project Youth Summit Berlijn	-	-	-	20.000
Bijdrage Provincie aan project Inventarisatie kloosters	-	-	-	19.740
Bijdrage Provincie aan project Religieus Brabant	39.857	-	39.857	18.143
	667.757	467.900	199.857	742.629
<u>Eigen inkomsten</u>				
Tijdschrift "In Brabant"	27.482	-	27.482	19.715
Verkoop publicaties	1.893	2.500	-607	4.076
Lesproducten erfgoededucatie	12.960	6.000	6.960	5.075
Scholings- en cursusinkomsten (vnl. Erfgoed Brabant Academie)	9.834	35.000	-25.166	5.603
Dag van de Brabantse Volkscultuur	1.153	-	1.153	1.030
Erfgoedontmoeting	-	-	-	1.935
Inkomsten Brabant Cloud	30.819	25.000	5.819	23.603
Dienstverlening aan derden	24.589	17.000	7.589	36.421
Prins Bernhard Cultuur Fonds, katholieke pioniers in de VS	-	-	-	5.000
Dienstverlening aan derden door Leerstoel Cultuur in Brabant	980	-	980	-
Visit Brabant inzake Crossroads	-	-	-	99.550
Visit Brabant inzake educatieproject Van Gogh	10.000	-	10.000	25.700
Huuropbrengsten	-	-	-	875
Bijdrage derden aan project Youth Summit Berlijn	-	-	-	40.000
Bijdrage Nederlands Instituut Beeld en Geluid t.b.v. ontwikkeling Platform	24.000	25.000	-1.000	-
Bijdrage gemeente Veghel t.b.v. Zachte G-prijs	-	-	-	2.500
Project Baronie	-	-	-	32.000
Project Zuiderwaterlinie (inzet Erfgoed Brabant bij Liniemeeting)	-	-	-	4.248
Vergoeding coördinatiekosten Cultuureducatie met Kwaliteit	8.400	-	8.400	7.000
Cultuureducatie met Kwaliteit	50.000	50.000	-	50.000
Bijdrage VisitBrabant inzake jongerenconferentie Waalre	90.000	-	90.000	-
Bijdrage derden inzake jongerenconferentie Athene	22.500	-	22.500	-
Bijdrage VisitBrabant inzake Brabant Remembers	2.000	-	2.000	-
Bijdrage Ministerie van OC&W inzake project FARO	43.000	-	43.000	-
Bijdrage Ministerie van Sociale Zaken inzake opleidingen	7.646	-	7.646	-
Bijdrage NDE (Nederlands Digitaal Erfgoed) inzake Digitale Erfgoed Coach	50.000	-	50.000	-
Vrijval voorziening Groot onderhoud	-	-	-	20.525
Overige inkomsten	-	1.500	-1.500	-
Rentebaten	285	500	-215	568
	417.541	162.500	255.041	385.424
Totaal baten uit gewone bedrijfsvoering	2.900.886	2.445.988	454.898	2.943.641
<u>Dotaties en onttrekkingen</u>				
Mutaties bestemmingsfondsen	19.668	50.000	-30.332	-155.621
	19.668	50.000	-30.332	-155.621
Totaal baten	2.920.553	2.495.988	424.565	2.788.020

	2019	begroting 2019	afwijking begroting/ realisatie 2019	2018
<u>Lasten</u>	€	€	€	€
<u>Personeelskosten</u>				
Salariskosten	1.116.167	1.153.085	36.918	1.103.181
Sociale lasten	172.488	165.000	-7.488	162.904
Pensioenlasten	103.184	110.000	6.816	109.776
Ontvangen ziekengelden	-56.047	-	56.047	-88.201
Reiskosten woon-werkverkeer	40.861	30.000	-10.861	35.776
Reiskosten dienstreizen	14.639	-	-14.639	14.304
Deskundigheidsbevordering	22.636	10.000	-12.636	14.683
Arbeidsongeschiktheidsverzekering	40.362	27.500	-12.862	38.139
Kantinekosten	14.419	12.000	-2.419	12.060
Overige personeelskosten	15.117	5.000	-10.117	21.828
	<u>1.483.826</u>	<u>1.512.585</u>	<u>28.759</u>	<u>1.424.450</u>
<u>Organisatiekosten</u>				
Kantoorbenodigdheden	1.699	3.000	1.301	2.046
Telefoonkosten	11.826	10.000	-1.826	15.307
Internetkosten	3.199	-	-3.199	3.115
Porti- en verzendkosten	11.890	7.500	-4.390	12.720
Kopieerkosten	5.090	7.000	1.910	5.425
Drukwerk, illustratiemateriaal en vormgeving	7.712	2.500	-5.212	12.575
Drukwerk In Brabant	33.230	-	-33.230	45.553
Algemene kosten	9.014	-	-9.014	6.960
Representatiekosten	652	5.000	4.348	270
Bestuurskosten	7.109	7.500	391	6.988
Verzekeringen	1.586	1.500	-86	1.511
Vrijwilligersvergoedingen	2.773	1.500	-1.273	2.836
Abonnementen, bibliotheek, lidmaatschappen	5.753	4.000	-1.753	5.431
Rente en bankkosten	697	1.000	303	1.096
Afschrijvingskosten	23.328	20.000	-3.328	26.903
Accountantskosten	28.341	25.500	-2.841	26.571
Advieskosten	13.386	2.000	-11.386	7.355
	<u>167.285</u>	<u>98.000</u>	<u>-69.285</u>	<u>182.662</u>
<u>Huisvestingskosten</u>				
Huur Griffie	108.982	109.000	18	107.813
Onderhoudskosten	26.164	30.000	3.836	18.021
Kosten beveiliging	3.708	5.000	1.292	3.253
Schoonmaakkosten	9.293	12.500	3.207	9.149
Energiekosten	12.708	14.000	1.292	11.311
Overige huisvestingslasten	6.229	-	-6.229	6.038
	<u>167.084</u>	<u>170.500</u>	<u>3.416</u>	<u>155.585</u>
<u>Automatiseringskosten</u>				
Automatiseringskosten	64.147	50.000	-14.147	93.991
Kosten website / hosting	22.158	-	-22.158	14.401
	<u>86.305</u>	<u>50.000</u>	<u>-36.305</u>	<u>108.392</u>
<u>Projectkosten (zie bijlage 1 bestemmingsfondsen)</u>				
Projecten t.i.v. tijdelijk en/of incicentele subsidies	895.470	664.903	-230.567	859.637
Projecten t.i.v. exploitatie 2019	127.952	-	-127.952	101.688
	<u>1.023.422</u>	<u>664.903</u>	<u>-358.519</u>	<u>961.325</u>
Totale lasten	<u>2.927.921</u>	<u>2.495.988</u>	<u>-431.934</u>	<u>2.832.414</u>
<u>Dotaties en onttrekkingen</u>				
Mutaties bestemmingsfondsen	19.668	50.000	-30.332	-155.621
Resultaat	<u>-7.368</u>	<u>-</u>	<u>-7.369</u>	<u>-44.394</u>

4.6.1 Toelichting op de staat van baten en lasten

Baten: Toelichting op de verschillen tussen de werkelijke ontvangen baten en de begrote baten:

Structurele en incidentele subsidies en opdrachten Provincie Noord-Brabant: In de begroting 2019 is een activiteitsubsidie (inclusief de subsidie voor de beide leerstoelen) opgenomen van € 1.815.588. Dit bedrag is door de Provincie Noord-Brabant genoemd in de uitnodigingsbrief van 3 juli 2018, waarin Erfgoed Brabant wordt gevraagd het werkplan en de begroting 2019 in te dienen. Voor de twee leerstoelen zijn in 2019 de volgende bedragen begroot en ontvangen: Leerstoel Cultuur in Brabant € 53.800 en de Leerstoel Taal en Cultuur een bedrag van € 63.603. Er resteert dan dus een bedrag van € 1.698.185 voor de exploitatiesubsidie van Erfgoed Brabant. Het totaalbedrag is (wederom) niet geïndexeerd als gevolg van een besluit van Provinciale Staten. Op 14 december 2018 heeft Erfgoed Brabant het besluit tot verlening van de subsidie over 2019 van de Provincie Noord-Brabant ontvangen.

In deze brief wordt aangegeven dat de subsidie wordt aangevuld met een bedrag van € 467.900. Deze aanvulling heeft betrekking op de volgende zaken: meerjarige subsidie voor de doorontwikkeling van de instrumenten Erfgoed Brabant Academie en Brabant Cloud/Brabants Erfgoed (€ 342.900) en een meerjarige bijdrage ten behoeve van het project Museumschatjes (€ 125.000).

Daarnaast heeft de Provincie Noord-Brabant nog diverse projecten ondersteund door het toekennen van eenmalige subsidies of het gunnen van opdrachten. Dit betreft de volgende projecten:

- Museumschatten, een vergelijkbaar project als Museumschatjes, maar nu bedoeld voor scholen in het voorgezet onderwijs. Hiervoor is een subsidiebedrag van € 105.000 ontvangen.
- Opdracht ten behoeve van ondersteuning van het project Goud van Brabant, in totaal een opdracht van € 75.000.
- Bijdrage in het project Youth Summit van € 10.000 Dit project is deels door de Provincie Noord-Brabant gefinancierd, het restant is gefinancierd door externen en staat in deze jaarrekening onder eigen inkomsten.
- Bijdrage Provincie Noord-Brabant aan het project Heilige Huisjes ad € 10.000
- Bijdrage Provincie Noord-Brabant aan het project Religieus Brabant ad € 39.857.

Eigen inkomsten: Onder de eigen inkomsten zijn alle inkomsten verantwoord die niet door de Provincie Noord-Brabant zijn gefinancierd. Dit zijn deels structurele inkomsten uit bijvoorbeeld verkopen van publicaties en lesproducten, inkomsten van deelnemers aan de Brabant Cloud en recettes uit georganiseerde evenementen. Wat betreft de inkomsten uit 'In Brabant' kan vermeld worden dat dit inclusief de bijdragen van de partners is die als uitgever meebetalen aan dit magazine (Brabants Heem, Historische Vereniging Brabant en de Brabant Collectie). In totaal dragen zij ruim € 11.000 bij. Deels betreft de post Eigen Inkomsten ook incidentele of meerjarige tijdelijke bijdragen van derden, zoals opdrachten van VisitBrabant, onder meer ten behoeve van de organisatie van een jongerenconferentie in Waalre en het project Crossroads Brabant 40-45, bijdragen van de provincies Overijssel en Gelderland alsmede Erfgoed Gelderland ten behoeve van het project Youth Summit, de meerjarige bijdrage van Kunstloc aan het project Cultuureducatie met Kwaliteit, bijdragen van het Ministerie van OCW ten behoeve van het FARO-project dat in 2020 uitgevoerd gaat worden in samenwerking met de RCE en een bijdrage van het Instituut voor Beeld en Geluid inzake het tijdelijk aanstellen van een Digitale Erfgoed Coach. Daarnaast is er nog een aantal overige eigen inkomsten, die evenals de bovengenoemde posten in de toelichting op de staat van baten en lasten zijn opgenomen.

De scholings- en cursusinkomsten zijn achtergebleven bij de begroting, niet zozeer omdat er geen bijeenkomsten zijn georganiseerd, maar veelal waren deze bijeenkomsten gratis of tegen een kleine vergoeding bij te wonen.

Lasten:

Personeelskosten: De totale personeelskosten zijn in 2019 circa € 60.000 hoger dan in 2018. Ten opzichte van de begroting 2019 liggen de kosten in 2019 echter circa € 29.000 lager. De salariskosten, als grootste post van de personeelskosten, liggen ca. € 37.000 lager dan begroot. Dit komt onder andere door de volgende zaken:

- Cao-verhoging begroot op 2% gedurende het hele jaar, terwijl er werkelijk een verhoging is geweest van 3,25% maar dan wel vanaf 1 september 2019. Over een jaar gezien is dat dan circa 1%.
- Een (groter) deel van de salariskosten heeft betrekking op projecten. De totale kosten, materieel en personeel, zijn geboekt onder het kopje Projectkosten.
- Uitrusten tussen reiskosten en salariskosten, wat een verschuiving van de kosten als gevolg heeft (zie ook toelichting bij Reiskosten).
- Naast meevallers zijn er ook (deels verwachte) tegenvallers, zoals de afronding van de functiewaardering Directeur-bestuurder met terugwerkende kracht vanaf 1 juni 2016. De kosten die hiermee gemoeid waren zijn volledig ten laste van 2019 gekomen.

De sociale en pensioenlasten wijken per saldo nauwelijks af van de begroting.

In 2019 is ruim € 56.000 aan ziekengelden ontvangen, waaronder ook uitkeringen voor zwangerschaps- en bevallingsverlof. Hiervoor was niets begroot.

In de post Reiskosten is een totale overschrijding van circa € 25.000 te zien. Deels komt dit door het niet of te laag begrooten van deze kosten, deels door het feit dat er in 2019 een relatief groot bedrag aan reiskosten woon-werk is uitbetaald via de zogenoemde cafetarieregeling. Dit houdt in dat medewerkers een deel van hun salaris kunnen inruilen om een fiscaal maximale vergoeding aan reiskosten te kunnen ontvangen. Per saldo is dit een uitruil en is dit bedrag dus minder aan salaris uitbetaald. Dit is overigens een fiscale, door de Belastingdienst geaccordeerde regeling.

Aan interne deskundigheidsbevordering is circa € 13.000 meer besteed dan begroot. Dit komt door een opleidingstraject voor alle medewerkers, waarvoor er een subsidie beschikbaar is besteld door het Ministerie van Sociale Zaken van ruim € 7.600. Dit bedrag is als baten verantwoord onder de eigen inkomsten en was niet begroot.

Tot slot een aantal posten waarvoor te weinig begroot is, zeker ook gezien de werkelijke kosten 2018. Het gaat hierbij om de verzekering voor arbeidsongeschiktheid en de overige personeelskosten.

Organisatiekosten: De organisatiekosten zijn in totaal in 2019 lager dan in 2018, maar wel veel hoger dan begroot. De grootste verschillen tussen werkelijkheid en begroting zijn zichtbaar bij de posten Drukwerk, illustratiemateriaal en vormgeving en Advieskosten. Op alle andere posten is op een uitzondering nagelaten te weinig begroot en vele kleine overschrijdingen maken in totaal een overschrijding van bijna € 70.000. De genoemde overschrijding in de post Drukwerk heeft te maken

met de kosten van het uitgeven van het blad 'In Brabant', waarvoor niets begroot was omdat op het moment van opstellen van de begroting er sprake van was dat het blad niet meer zou verschijnen. Ook de overschrijding van de Advieskosten heeft te maken met 'In Brabant'. In 2019 is besloten het blad alsnog uit te laten komen met behulp van een uitvoerend uitgever. Helaas is deze persoon zijn afspraken niet nagekomen en hiervoor is een rechtszaak aangespannen, waarvoor nogal wat advieskosten zijn gemaakt. In de Algemene kosten is de jaarlijkse bijdrage aan ZHC ad € 7.500 opgenomen.

Huisvestingskosten: De huisvestingskosten liggen in de lijn van de begroting.

Automatiseringskosten: De automatiseringskosten liggen lager dan in 2018, maar wel hoger dan de begroting 2019. Een van de redenen hiervan is gelegen in het feit dat Erfgoed Brabant naast de steeds toenemende kosten voor kantoorautomatisering ook meer structurele kosten krijgt voor hosting van de websites. We doen steeds meer digitaal. De opgenomen begrotingscijfers zullen in de komende jaren aangepast moeten worden.

Projectkosten: Door toename van het aantal projecten, die bekostigd worden uit tijdelijke en/of incidentele subsidies of bijdragen van derden (inclusief de Provincie Noord-Brabant), zijn de kosten die met deze projecten samenhangen ook toegenomen. In deze jaarrekening is in bijlage 1 een specificatie van al deze projecten opgenomen.

4.7 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Huurverplichting: De aangegane huurverplichtingen inzake de in gebruik zijnde ruimten in het kantoorpand De Griffie bedragen € 99.809 (incl. BTW) op jaarbasis (vorig jaar € 95.836). De aangegane huurverplichting voor 6 parkeerplaatsen in de Museumkwartier parkeerkelder is € 12.659 (vorig jaar € 12.511). De aangegane verplichtingen inzake bijkomende leveringen en diensten bedragen € 19.927. De huurcontracten zijn afgesloten per 01-07-2013 voor een periode van 30 jaar, einde contract derhalve 30-06-2043. De huurcontracten worden daarna, behoudens opzegging, telkens verlengd voor een periode van 10 jaar.

Leasecontracten kopieermachines: Stichting Erfgoed Brabant heeft per 01-01-2019 een nieuw leasecontract afgesloten voor een tweetal kopieermachines. De looptijd van het contract is 72 maanden, dus tot 1 januari 2026. De leaseprijs is € 4.152 op jaarbasis, waarbij er 13.500 zwart-wit en 5.700 kleuren kopieën in de genoemde prijs zijn inbegrepen.

4.8 Werknemers

Gedurende het boekjaar had de stichting gemiddeld 19,90 fte in loondienst, tegen 20,50 fte in 2018.

Specificatie van het personeel naar functiegroep:	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Directie	2,00	2,00
Bedrijfsvoering	2,60	2,60
Projectleiding	2,60	2,60
Projectmedewerkers	12,70	13,30
Totaal	19,90	20,50

4.9 Wet Normering Topinkomens

WNT verantwoording 2019, Stichting Erfgoed Brabant

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op stichting Erfgoed Brabant van toepassing zijnde regelgeving: het algemene WNT maximum. Het bezoldigingsmaximum in 2019 voor Stichting Erfgoed Brabant is € 194.000. De onderstaande bezoldigingen blijven zowel onder deze norm alsook onder de lager vastgestelde Brabantnorm. Het weergegeven toepasselijke WNT maximum per persoon of functie is berekend naar rato van de omvang (en voor topfunctionarissen tevens de duur) van het dienstverband, waarbij voor de berekening de omvang van het dienstverband nooit groter kan zijn dan 1,0 fte. Uitzondering hierop is het WNT maximum voor de leden van de RvT: dit bedraagt voor de voorzitter 15% (€ 29.100) en voor de overige leden 10% (€ 19.400) van het bezoldigingsmaximum.

bedragen x € 1		P.J.G.M. Timmermans	M.J.M.A. Mooren
Functie('s)		Directeur / bestuurder	Adjunct-directeur
Datum aanvang functie in boekjaar			
Datum einde functie in boekjaar			
Omvang dienstverband (fte)		1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris J/N		nee	nee
Individueel WNT maximum		194.000	194.000
Beloning (WNT)		133.872	96.007
Beloning (WNT) nabetaling 2016-2018		22.263	-
Belastbare onkostenvergoedingen		1.725	-
Beloningen betaalbaar op termijn		12.192	10.371
Subtotaal		170.052	106.378
-/- Onverschuldigd betaald bedrag		-	-
Totale bezoldiging boekjaar €		170.052	106.378
Gegevens voorgaand jaar			
Aanvang functievervulling in voorgaand			
Omvang dienstverband (fte)		1,0	1,0
Beloning (WNT)		116.853	93.562
Belastbare onkostenvergoedingen		936	-
Beloningen betaalbaar op termijn		12.020	10.353
Totale bezoldiging voorgaand jaar €		129.809	103.915

bedragen x € 1		H.P.T.M. Willems	J.G.I.M. Reijrink	M.W.A.M. van Stappershoef	J.A.M. van Heijningen	J.W.M. Buys
Functie('s)		Voorzitter	Lid	Lid	Lid	Lid
Datum aanvang functie in boekjaar						
Datum einde functie in boekjaar						
Individueel WNT maximum		29.100	19.400	19.400	19.400	19.400
Beloning (WNT)		1.700	1.700	1.100	1.100	900
Belastbare onkostenvergoedingen		-	-	-	-	-
Beloningen betaalbaar op termijn		-	-	-	-	-
Subtotaal		1.700	1.700	1.100	1.100	900
-/- Onverschuldigd betaald bedrag		-	-	-	-	-
Totale bezoldiging boekjaar €		1.700	1.700	1.100	1.100	900
Gegevens voorgaand jaar						
Datum aanvang functie in voorgaand jaar						
Datum einde functie in voorgaand jaar						
Beloning (WNT)		1.500	1.500	900	900	900
Belastbare onkostenvergoedingen		-	-	-	-	-
Beloningen betaalbaar op termijn		-	-	-	-	-
Totale bezoldiging voorgaand jaar €		1.500	1.500	900	900	900

Bijlage 1: Mutaties bestemmingsfondsen 2019 t.b.v. de Provincie Noord-Brabant

	Stand bestemmingsfonds 01-01-2019	Ontvangen / toegezegde subsidie 2019	Kosten inclusief inhuur personeel	Overschot t.g.v. Bestemmingsfonds
Totaaloverzicht				
Provincie Noord-Brabant				
1. Museumschatjes	85.490	125.000	132.440	78.050
2. Museumsschatten	91.878	105.000	115.909	80.969
3. Erfgoed Brabant Academie en Platform	116.198	342.900	371.593	87.504
4. Project Zuiderwaterlinie	1.013	-	1.013	-
5. Leerstoel Cultuur in Brabant	8.208	53.800	56.841	5.168
6. Leerstoel Taal en Cultuur	31.443	63.603	67.867	27.179
7. Ondersteuning Brabants Erfgoed	21.615	-	20.150	1.465
subtotaal	355.845	690.303	765.811	280.336
Overig (externe gelden)				
8. Historische publicaties	44.040	-	15.060	28.980
9. Cultuureducatie met Kwaliteit	32.002	50.000	35.583	46.419
10. Streekhistorie de Baronie	16.955	-	16.955	-
11. Crossroads	6.780	-	3.280	3.500
12. Educatieproject Van Gogh	4.595	10.000	14.595	-
13. Youth Summit	8.034	32.500	40.534	-
14. Digitale Erfgoed Coach	-	50.000	3.653	46.347
15. Project met FARO	-	43.000	-	43.000
subtotaal	112.405	185.500	129.658	168.247
Totaal	468.250	875.803	895.470	448.583
1. Museumschatjes (PO)				
Stand 01-01-2019 bestemmingsfonds	85.490	-	-	85.490
Ontvangen subsidie Provincie Noord-Brabant 2018 t.b.v. PO	-	125.000	-	125.000
Kosten bezoek aan musea door PO scholen	-	-	132.440	-132.440
Totaal	85.490	125.000	132.440	78.050
2. Museumsschatten (VO)				
Stand 01-01-2019 bestemmingsfonds	91.878	-	-	91.878
Ontvangen subsidie Provincie Noord-Brabant 2018 t.b.v. VO	-	105.000	-	105.000
Kosten vervoer en bezoek aan musea door scholen	-	-	115.909	-115.909
Totaal	91.878	105.000	115.909	80.969
3. Erfgoed Brabant Academie / Erfgoed Brabant Platform				
Stand 01-01-2019 bestemmingsfonds	116.198	-	-	116.198
Ontvangen subsidie Provincie Noord-Brabant 2018	-	342.900	-	342.900
Materiële kosten Brabant Cloud en Memorix Maior	-	-	144.234	-144.234
Kosten ontwikkeling website Academie	-	-	13.922	-13.922
Personeelskosten t.b.v. Brabant Cloud en Platform (incl. derden)	-	-	203.956	-203.956
Overige kosten Erfgoed Brabant Academie	-	-	9.482	-9.482
Totaal	116.198	342.900	371.594	87.504
4. Project Zuiderwaterlinie				
Stand 01-01-2019 bestemmingsfonds	1.013	-	-	1.013
Kosten Kennisagenda en onvoorzien	-	-	1.013	-1.013
Totaal	1.013	-	1.013	-

	Stand bestemmingsfonds 01-01-2019	Ontvangen / toegezegde subsidie 2019	Kosten inclusief inhuur personeel	Overschot t.g.v. bestemmingsfonds
5. Leerstoel Cultuur in Brabant				
Stand 01-01-2019 bestemmingsfonds	8.208	-	-	8.208
Ontvangen subsidie Provincie Noord-Brabant 2017	-	53.800	-	53.800
Salariskosten A.J. Bijsterveld	-	-	59.300	-59.300
Kostendeclaraties A.J. Bijsterveld	-	-	1.158	-1.158
Bijdragen cursisten en opbrengst lezing	-	-	3.618	3.618
Totaal	8.208	53.800	56.841	5.168
6. Leerstoel Taal en Cultuur in Brabant				
Stand 01-01-2019 bestemmingsfonds	31.443	-	-	31.443
Ontvangen subsidie Provincie Noord-Brabant 2017	-	63.603	-	63.603
Salariskosten J. Swanenberg	-	-	66.459	-66.459
Kosten declaraties J. Swanenberg	-	-	1.408	-1.408
Totaal	31.443	63.603	67.867	27.179
7. Ondersteuning Brabants Erfgoed				
Stand 01-01-2019 bestemmingsfonds	21.615	-	-	21.615
Ontvangen subsidie 2019	-	-	-	-
Kosten Erfgoedtalenten 2019	-	-	20.150	-20.150
Totaal	21.615	-	20.150	1.465
8. Historische publicaties				
Stand 01-01-2019 bestemmingsfonds	44.040	-	-	44.040
Opname ZHC t.b.v. publicaties 2019	-	-	15.000	-15.000
Bankkosten	-	-	60	-60
Totaal	44.040	-	15.060	28.980
9. Cultuureducatie met Kwaliteit				
Stand 01-01-2019 bestemmingsfonds	32.002	-	-	32.002
Ontvangen subsidie 2019 Kunstbalie	-	50.000	-	50.000
Kosten CMK 2019	-	-	35.583	-35.583
Totaal	32.002	50.000	35.583	46.419
10. Streekhistorie de Baronie				
Toegezegde subsidie 2019	16.955	-	-	16.955
Kosten 2019	-	-	16.955	-16.955
Totaal	16.955	-	16.955	-
11. Crossroads				
Stand 01-01-2019	6.780	-	-	6.780
Kosten 2019	-	-	3.280	-3.280
Totaal	6.780	-	3.280	3.500
12. Educatieproject Van Gogh				
Stand 01-01-2019	4.595	-	-	4.595
Ontvangen subsidie 2019	-	10.000	-	10.000
Overige opbrengsten	-	-	-	-
Kosten 2019	-	-	14.595	-14.595
Totaal	4.595	10.000	14.595	-
13. Youth Summit				
Stand 01-01-2019	8.034	-	-	8.034
Ontvangen subsidie 2019	-	32.500	-	32.500
Kosten 2019	-	-	40.534	-40.534
Totaal	8.034	32.500	40.534	-
14. Digitale Erfgoed Coach				
Stand 01-01-2019	-	-	-	-
Ontvangen subsidie 2019	-	50.000	-	50.000
Kosten 2019	-	-	3.653	-3.653
Totaal	-	50.000	3.653	46.347
15. Project met FARO				
Stand 01-01-2019	-	-	-	-
Ontvangen subsidie 2019	-	43.000	-	43.000
Totaal	-	43.000	-	43.000

Bijlage 2: Kostenverdeelstaat t.b.v. de Provincie Noord-Brabant

	Totaal	Erfgoed Brabant			Bedrijfsvoering
		Platform	Academie	Netwerk	
Totaal aantal effectieve uren volgens urenstaat 2019	36.418	10.943	10.998	6.551	7.926
Uren bedrijfsvoering naar programmaliijnen	-	3.044	3.059	1.822	-7.926
	<u>36.418</u>	<u>13.988</u>	<u>14.057</u>	<u>8.373</u>	<u>-</u>

Kostenverdeelstaat

	Totaal	Erfgoed Brabant			Bedrijfsvoering
		Platform	Academie	Netwerk	
Personeelskosten	1.483.825	-	-	-	1.483.825
Organisatiekosten	167.283	-	-	-	167.283
Huisvestingskosten	167.085	-	-	-	167.085
Automatiseringskosten	86.306	-	-	-	86.306
Projectkosten	1.023.422	321.523	290.569	184.217	-
	<u>2.927.921</u>	<u>321.523</u>	<u>290.569</u>	<u>184.217</u>	<u>1.904.499</u>
Personeelskosten	-	569.917	572.753	341.155	-1.483.825
Organisatiekosten	-	64.251	64.571	38.461	-167.282
Huisvestingskosten	-	64.175	64.495	38.416	-167.085
Automatiseringskosten	-	33.149	33.314	19.843	-86.307
	<u>2.927.921</u>	<u>1.053.015</u>	<u>1.025.703</u>	<u>622.092</u>	<u>-</u>

5. Vaststelling en goedkeuring

Het financieel jaarverslag 2019 is gecontroleerd door ABAB Accountants & Adviseurs. De door dit kantoor afgegeven accountantsverklaring is bij het financieel jaarverslag gevoegd.

Het bestuur van de stichting Erfgoed Brabant verklaart bij hierbij dat het Jaarverslag 2019, bestaande uit een bestuursverslag en een financieel verslag, is vastgesteld.

's-Hertogenbosch, 30 juni 2020

P.J.G.M. Timmermans
Directeur-bestuurder

De Raad van Toezicht van de stichting Erfgoed Brabant verklaart bij hierbij dat het Jaarverslag 2019, bestaande uit een bestuursverslag en een financieel verslag, is goedgekeurd.

's-Hertogenbosch, 10 augustus 2020

M.W.A.M. van Stappershoef
Voorzitter

J.W.M. Buys
Lid *vice-voorzitter*

J.G.I.M. Reijrink
Audit-commissie

J.A.M. van Heijningen
Secretaris

J. van der Woude
Lid

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de directeur-bestuurder en de Raad van Toezicht van Stichting Erfgoed Brabant.

A. Verklaring over de in het financieel verslag opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2019 van Stichting Erfgoed Brabant te 's-Hertogenbosch gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in het financieel verslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Erfgoed Brabant op 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven, de algemene subsidieverordening Noord-Brabant (ASV) en de bepalingen krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2019
- 2 de staat van baten en lasten over 2019; en
- 3 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen, de door de Provincie Noord-Brabant voorgeschreven algemene subsidieverordening Noord-Brabant en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Erfgoed Brabant zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2019 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in het financieel verslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- andere informatie zoals vereist door RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van de directeur-bestuurder en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening

De directeur-bestuurder is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven, de algemene subsidieverordening Noord-Brabant en de Beleidsregels toepassing WNT. De directeur-bestuurder is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in de algemene subsidieverordening Noord-Brabant.

In dit kader is de directeur-bestuurder tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de directeur-bestuurder noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directeur-bestuurder afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directeur-bestuurder de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directeur-bestuurder het voornemen heeft om de organisatie te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De directeur-bestuurder moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de organisatie.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Controleprotocol WNT 2019, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude;
- het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de organisatie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door de directeur-bestuurder gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.
- het evalueren of de specificatie personeelskosten inzake WNT een getrouw beeld geeft op basis van de Beleidsregels toepassing WNT, inclusief het Controleprotocol WNT.

Wij communiceren met de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Tilburg, 17 september 2020

ABAB Accountants B.V.

Was getekend

R.M. Smittenberg RA